

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Irmos Vilutytės
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje

Peculiarities of Determining Causality in Lithuanian Court Practice

Vadovė: doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Recenzentas: prof. dr. Aurelijus Gutauskas

Vilnius

2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojami priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvoje, priežastinio ryšio samprata, nustatymui taikytinos teorijos. Nagrinėjama priežastinio ryšio raida ir susiformavusi priežastinio ryšio nustatymo metodika Lietuvoje ir kitų teisės tradicijų valstybėse. Taip pat, atsižvelgiama į tai kokie priežastinio ryšio nustatymo ypatumai išryškėja atskirtų kategorijų bylose teismų praktikoje.

Pagrindiniai žodžiai: priežastinis ryšys, priežastinio ryšio nustatymas, būtinasis priežastinis ryšys, adekvataus priežastinio ryšio teorija, *actus reus*, *mensrea*, nusikalstamos veikos sudėties požymis.

This work analyses the peculiarities of causality determination in Lithuania, the concept of causality, the theories applicable to the causality determination. It also analyses development of causation and established methodology for determining causation in Lithuania and in other legal tradition countries. Also, it is taken into account what particularities of determining the causal relationship emerge in different categories cases of criminal acts in court practice.

Keywords: causation, determination of causation, necessary causation, theory of adequate causation, *actus reus*, *mens rea*, element of criminal offense.

TURINYS

1. PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATA IR REIKŠMĖ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	5
1.1. Priežastinio ryšio samprata, ištakos ir raida.....	5
1.2. Priežastinio ryšio teorijos.....	10
1.2.1. Faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos	12
1.2.2. Teisniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos	15
1.3. Priežastinio ryšio pobūdis, vieta nusikalstamos veikos sudėties požymių struktūroje	20
2. PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMO YPATUMAI LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	23
2.1. Tiesioginis ir sudėtingas priežastinis ryšys.....	24
2.2. Priežastinis ryšys ir kaltė	26
2.3. Priežastinio ryšio nustatymo metodika Lietuvoje ir kitų šalių baudžiamosios teisės sistemoje.....	27
2.3.1. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai kontinentinės teisės tradicijos šalyse	28
2.3.2. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai bendrosios teisės tradicijos šalyse	30
2.4. Priežastinio ryšio nustatymas atskirų kategorijų bylose	33
2.4.1. Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai	35
2.4.2. Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai kitų norminių teisės aktų spektre	38
IŠVADOS	43
SANTRAUKA	48
SUMMARY	49

IŽANGA

Priežastinis ryšys, įvairiomis teorijomis, kurių atsiradimo ištakos sutinkamos jau net nuo XVIII a. pr. m. e. apipintas specifinis nusikalstamos veikos sudėties požymis (Tamošaitis ir kt., 1938, p. 66). Nepaisant teorijų ir jų atmainų gausos, Lietuvoje ir daugelyje valstybių nėra vieningos nuomonės apie priežastinio ryšio sampratą, o tuo labiau jo nustatymo metodiką, bet tai nesumažina šio nusikalstamos sudėties požymio svarbos. Baudžiamosios teisės teoretikas Vytautas Piesliakas teigia, kad baudžiamosios atsakomybės klausimo sprendimas didžiąja dalimi priklausys nuo priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo (Piesliakas, 2009, p. 7).

Lietuvoje, priežastinis ryšys yra vienintelis Lietuvos baudžiamajame kodekse neįtvirtintas nusikalstamos veikos sudėties požymis (Žalnierius 2021, p. 133). Tačiau šis požymis, yra būtina baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlyga. Dėl priežastinio ryšio neapibrėžtumo, kvalifikuojant nusikalstamas veikas yra remiamasi priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinomis teorijomis, teismine praktika, doktrina. Tad priežastinio ryšio, kaip būtinojo nusikalstamos veikos sudėties požymio, nustatymas priklauso tiesiogiai tik nuo teismo kompetencijos, turimų žinių ir praktikos nustatinėjant priežastinį ryšį. Todėl akivaizdu, kad norint teisingai spręsti priežastinio ryšio problemas yra būtina suprasti pačią priežastinio ryšio paskirtį, išmanyti jo taikymo metodiką.

Temos aktualumas: priežastinio ryšio nustatymas yra tiesiogiai susijęs su Lietuvos Respublikos Konstitucijos ginamomis vertybėmis – žmogaus laisve. Teisingas priežastinio ryšio nustatymas lemia asmens konstitucinių vertybių apsaugą, nes yra tiesiogiai susijęs su baudžiamosios atsakomybės taikymu. Nepaisant to, Lietuvos teisinėje sistemoje, baudžiamosios teisės doktrinoje priežastiniam ryšiui, jo nustatymo ypatumams yra skiriama itin mažai dėmesio. Baudžiamosios teisės doktrinoje apie priežastinį ryšį daugiausiai diskutuojama profesoriaus V. Piesliako, profesoriaus A. Abramavičiaus bei daktaro L. Žalnieriaus moksliniuose darbuose, straipsniuose. Atsižvelgiant į tai, kad priežastinis ryšys yra tiesiogiai susijęs su baudžiamosios atsakomybės taikymu ir į tai, kad yra matoma šio reiškinio apibrėžtumo stoka ir pačioje teismų praktikoje, galima teigti, kad priežastinio ryšio nustatymo ypatumų apžvalga yra vis dar itin aktuali.

Darbo tikslas: išanalizuoti priežastinio ryšio sampratą ir nustatymui taikytinas teorijas, kuriomis vadovaujantis apžvelgti priežastinio ryšio nustatymo metodiką ir jos ypatumus Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

- 1) Aptarti priežastinio ryšio teorijas, jų turinį ir taikomumą nustatant priežastinį ryšį.
- 2) Atsikleisti priežastinio ryšio nustatymo ypatumus Lietuvoje palyginant atsiskleidžiančius ypatumus su kitų teisės tradicijų valstybėse taikomu priežastinio ryšio nustatymu.
- 3) Apžvelgti atskirų kategorijų bylas, identifikuojant teismų praktikoje kylančius priežastinio ryšio nustatymo ypatumus.

Darbo objektas: darbe analizuojamas priežastinis ryšys, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymis. Aptariama šio reiškinių samprata ir nustatymui taikytinos teorijos, kokie ypatumai atsiskleidžia skirtingų teisės tradicijų priežastinio ryšio nustatyme. Taip pat, darbe apžvelgiami iš teismų praktikos išryškėjantys priežastinio ryšio nustatymo ypatumai.

Tyrimo metodai: darbe pasitelkiamas sisteminės analizės metodas naudotas siekiant apžvelgti priežastinio ryšio sampratą, teorijas bei siekiant nustatyti Lietuvos ir kitų šalių naudojamoms priežastiniam ryšiui nustatyti skirtoms metodikoms. Šis metodas buvo naudojamas kartu ir su lyginamuoju siekiant palyginti Lietuvos, Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės ir Jungtinių Amerikos valstijų taikomoms priežastinio ryšio nustatymo metodikoms. Taip pat, darbe pasitelkiamas dokumentų analizės metodas, kuriuo buvo siekiama apžvelgti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau - LAT) ir kitų Lietuvos bei užsienio teismų praktiką ir priežastinio ryšio nustatymo atsiskleidžiančius ypatumus teismų praktikoje.

Darbo originalumas: priežastinio ryšio nustatymas, metodikos ar nustatymo ypatumai yra siaurai aprašyti ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių baudžiamosios teisės doktrinoje. Lietuvoje šią temą gvildena prof. V. Piesliakas, prof. A. Abramavičius, prof. A. Bielinis, dr. L. Žalnierius. Tuo tarpu užsienio literatūroje dažniausiai sutinkamos pavardės priežastinio ryšio temoje yra J. Wessels, K. Ryu, W. Glanville bei kiti.

Atsižvelgiant į tai, kad priežastinio ryšio samprata teisėje diskutuotina nuo XVIII a. pr. m. e. ir tai, kad iki šių dienų yra tikrai nedidelis skaičius autorių, mokslininkų gvildenančių šią temą suponuoja išvadą, kad priežastinio ryšio nustatymo ypatumų tema yra vis dar itin aktuali šiais laikais. Taip pat, paminėtina, kad nemenka dalis literatūros baudžiamojoje teisės doktrinoje yra senesnė nei 15 metų, o tai tik antrina kaip svarbu yra toliau analizuoti šią temą.

Svarbiausi šaltiniai: šiame darbe daugiausiai dėmesio skirta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalgai, taip pat, atsižvelgta ir į kitų instancijų teismų priimamus sprendimus, užsienio šalyse sutinkama praktika. Analizuojant priežastinio ryšio sampratą, raidą, priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinas teorijas pasitelkta prieš tai išvardintų autorių, tokių kaip J. Wessels, K. Ryu, W. Glanville, L. Žalnieriuo moksliniai darbai. Aptariant Lietuvoje taikytina priežastinio ryšio nustatymo metodiką remtasi Lietuvos autorių V. Piesliako, A. Abramavičiaus, L. Žalnieriuo moksliniais darbais.

1. PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATA IR REIKŠMĖ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Visuotinėje Lietuvių enciklopedijoje Vytautas Grenda, filosofas, humanitarinių mokslų daktaras, sąvoka „priežastingumas“ apibrėžia kaip „priežasties ir padarinio santykis, kuris sieja įvykius (kai vienas sukelia kitą)“. Tuo tarpu sąvoka „priežastis“ įvardijama, kaip „koks nors pokytis (objekto pasikeitimas, atsiradimas ar išnykimas, kismas), kuris sukelia padarinių“. Filosofas, taip pat, akcentuoja, kad „priežastys dažniausiai skiriamos nuo nekintančių sąlygų, kurias pašalinus padarinys negalėtų įvykti (pavyzdžiui, gaisro priežastis yra neatsargus rūkymas; jei aplinkoje trūktų deguonies, gaisro nebūtų, todėl deguonis yra gaisro sąlyga, bet paprastai nevadinamas priežastimi)“.

Šiame rašto darbe „priežastinio ryšio“ sąvoka bus analizuojama baudžiamosios teisės kontekste. Priežastinio ryšio nustatymas yra vienas iš esminių teismų sprendimų priėmimo elementų, nes be kita ko jis yra ir nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis. Jis apibrėžiamas, kaip santykis tarp veikos ir nusikalstamų padarinių, kurio egzistavimas sukelia nusikalstamus padarinius (Pavilionis, 2003, p. 181). Linas Žalnierūnas, savo daktaro disertacijoje, priežastinį ryšį apibrėžia, kaip „žmogaus poelgio ir žmogaus sugalvotų socialinių taisyklių nesilaikymu sukeltų neigiamų padarinių (pvz. turto grobimas, viešosios tvarkos sutrikdymas ir kt.), kuriuos esame susitarę laikyti objektyviai egzistuojančiais“. Dr. Žalnierūnas, taip pat, atkreipia dėmesį į tai, kad „teisėje įmanomas priežastingumo ryšys ir neatliekant jokio veiksmo, t. y. asmeniui nieko nedarant“ (Žalnierūnas, 2021, p. 22).

Taigi, šiame rašto darbe bus analizuojami priežastinio ryšio nustatymo ypatumai, kai nustatoma ar konkretaus kaltininko neteisėti veiksmai ar neveikimas sukėlė pavojingus padarinius. Toks šių sąvokų supratimas padės darbe analizuoti priežastinio ryšio nustatymo ypatumus nacionalinėje teismų praktikoje.

1.1. Priežastinio ryšio samprata, ištakos ir raida

Priežastinio ryšio samprata yra senesnė už teisę ir visą mokslą apskritai, todėl nenuostabu, kad šios sampratos aiškinimas nėra būdingas tik teisės mokslui, jį aiškina ir kitos mokslo disciplinos, pateikdamos skirtingą šio reiškinio sampratos prasmę. Todėl ir patys teisės

teoretikai teigia, kad šio reiškinių sampratų pirmiausia reiktų ieškoti filosofijos moksle. Dr. Linas Žalnierūnas analizuojant priežastinio ryšio sampratą, ištakas ir raidą, teigia, kad „nuo neatmenamų laikų filosofai ir mokslininkai analizavo egzistencines problemas, vykstančių reiškinių priežastis ir jų sukeliamas pasekmes. Ryšis tarp priežasties ir pasekmės visais laikais filosofų buvo diskutuotas itin plačiai, pradedant pirminėmis priežastimis, kurios galimai sukūrė viską kas mus supa" (Žalnierūnas, 2016, p. 271).

Kaip ir minėta anksčiau, priežastingumo samprata nėra tik teisės objektas, ji dažnai sutinkama ir kitose mokslo disciplinose. Socialiniuose moksluose priežastinis ryšys yra suprantamas plačiai, jis reikalauja vertinančiojo subjektyvaus suvokimo. Gamtos moksluose priežastingumas pasižymi deterministiniu požiūriu, jeigu socialiniuose moksluose priežastinis ryšys siejamas su mąstymu, prognozavimu, tai šioje mokslo šakoje priežastinis ryšys pasireiškia per specialistų teikiamas išvadas, kylančias iš eksperimentų, matematinių skaičiavimų ir kita. Tuo tarpu, teisės moksle, nuo neatmenamų laikų, priežastingumas pasireiškėdavo norint nustatyti pagrindinę priežastį, lėmusią žalos atsiradimą (Žalnierūnas, 2016, p. 271). Teisėje, šią sąvoką, apibrėžia baudžiamosios teisės teoretikas V. Piesliakas, kuris teigia, kad „priežastinis ryšys yra tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių yra nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis, įrodinėtinas tiriant bylas dėl nusikalstamų veikų, kurių sudėtys yra materialios“ (Piesliakas, 2006, p. 7).

Analizuojant priežastinio ryšio ištakas, galime pastebėti, kad nuo žmonijos pradžios teisė iškart neegzistavo, pradžioje vyravo papročiai, tik ilgainiui susikūrus skirtingus interesus turinčioms visuomenės grupėms buvo pradėtos kurti taisyklės, reguliuojančios tų asmenų grupių santykius – teisė (Čiočys, 2002, p. 12). Nors iš pradžių ji buvo nerašytinė, ilgainiui ir tai pasikeitė, pradėjo atsirasti teisės užrašai, ištraukos. Vienas pirmųjų žinomų rašytinių teisės šaltinių, kuriame netiesiogiai buvo bandoma apibrėžti priežastingumą yra laikomas Hamurabio teisynas, jame priežastingumas buvo siekiamas įtvirtinti įvardinant veiksmų ir dėl tų veiksmų atsiradusios žalos ryšį. Tai yra vienas seniausių pasaulio teisynų, sukurtas apie 1754 m. pr. m. e., reguliavęs daugelį babiloniečių gyvenimo sričių. Priežastingumas teisyne sutinkamas kartu su idėjomis, kad asmens nubaudimas turi būti sąlygotas kalto asmens veiksmus sujungus su kilusia žala – veiksmai turi būti žalos priežastimi, o atsakomybė turi tekti asmeniui, kurio veiksmai sąlygojo žalos atsiradimą. Tai suprantama iš tokių teisyno ištraukų, kaip: „Jei gydytojas žalvariniu peiliu padaro kam sunkią žaizdą ir dėl to ligonis miršta, <...> tai gydytojui nupjaunama ranka“ (Tamošaitis ir kt., 1938, p. 66). Nepaisant to, kad nors žinių, kaip

priežastingumas buvo nustatinėjimas anuomet nėra išlikusių, šį teisybę galime laikyti priežastinio ryšio užuomazgomis.

Priežastinio ryšio atsakomybes už žalą sukėlusius veiksmus atžvilgiu pavienių pavyzdžių galime rasti ir Šventajame Rašte Senojo Testamento Penkiaknygėje. Visuotinėje Lietuvių enciklopedijoje, mokslininkė filosofė Kristina Gudelytė – Lasman teigia, kad ši Šventojo Rašto dalis yra iš dalies istorinė, iš dalies įstatyminio pobūdžio, kuri aprašo įvykius nuo pasaulio sukūrimo iki Mozės mirties. Penkiaknygėje kildinamos įvairios žmogaus elgesį apibrėžiančios taisyklės, kasdienį ir religinį gyvenimą apibrėžiantys įstatymai. Tarp jų, galime rasti ir tokių ištraukų, kaip: „Tėvai nebus baudžiami mirtimi už jų vaikus, nei vaikai bus baudžiami už jų tėvus. Tik už savo paties nusikaltimą gali būti žmogus nubaustas mirtimi“ (Šventasis Raštas, 1998, p. 259). Tokios Šventojo Rašto ištraukos liudija, kad nors to meto teisė buvo gana primityvi, visgi buvo stengiamasi numatyti pagrindinę kilusios žalos priežastį, asmenį, kurio veiksmai padarė žalą, kuriam turėtų būti taikomos sankcijos.

Priešingai, nei prieš tai aptartam laikotarpiui, Antikos laikais teisė pasižymėjo platesnių gyvenimo taisyklių reglamentavimų ir normų privalomumu. Senovės Graikijoje baudžiamoji teisė buvo itin griežta ir to pavyzdys – archonto Drakono įstatymas (Žalnierius, 2016, p. 273). Drakono įstatymas atsirado VII a. pr. m. e. ir jame beveik už visus nusikaltimus buvo baudžiama mirties bausme. Nepaisant to, šis įstatymas laikomas pažangiu, nes pirmą kartą buvo panaikinta teisė už nužudymą keršyti žudiko artimiesiems ir numatė asmenis, kurie turėjo teisę persekioti kaltuosius (Čiočys, 2002, p. 13). Hamurabio teisyne ir Drakono įstatymas buvo tarsi pagrindai tolimesnei teisės raidai, po jų sekė romėnų teisė, kuri už šiuos teisėi reikšmingus laikotarpius, teisės aktus laikoma tobulesnė, nors buvo gan primityvi. To pasėkoje, VI a. pr. m. e. buvo sukurtas Justiniano kodeksas, kuris susistemino daugelį gyvenimo sričių. Jame, devintoje knygoje, skirtoje baudžiamajai teisei netiesiogiai kalbama ir apie priežastinio ryšio klausimą: „<...> jei asmuo, panaudojęs jėgą, ir kurios rezultatas yra mirtis, turi būti baudžiamas mirtimi, jeigu jis buvo atsakingas už padarytus sužeidimus“. Būtent tokios kodekso ištraukos, pasak teisininko L. Žalnieriaus atskleidžia mums priežastinio ryšio suvokimo faktą, t. y. tai kad ne kiekvienas veiksmas atlikęs asmuo bus atsakingas už kilusius padarinius (Žalnierius, 2016, p. 273-274).

Filosofas Menno Hulswit teigia, kad filosofijos idėjos neretai yra atsakymai į kylančius klausimus visais žmonijos egzistavimo laikais. Filosofijoje pirmasis apie

priežastingumą kalbėjo Platonas, gyvenęs IV a. pr. m. e., sukūręs priežastingumo principą, kuriuo teigė, kad „viskas, kas atsiranda ar keičiasi, tai daro paveiktas kažkokios priežasties; niekas nevyksta be priežasčių“. Pasak filosofo, mums pažįstamas priežastingumo požiūris, palaikantis idėja, kad viskas kas nutinka, nutinka ne be priežasties, kilo iš Stoikų filosofų, gyvenusių III a. pr. m. e.. Stoicizmo filosofijoje priežastys buvo siejamos su išskirtinumu, reguliarumu ir būtinybe (Hulswit, p. 16, 18).

Tuo pačiu laikotarpiu, III a. pr. m. e., buvo sudarytas teisės aktas „*lex Aquiliae*“, kuriame netiesiogiai buvo aptariamas priežastinis ryšys (Winiger et al., 2007, p. 9). Šis teisės aktas susidėjo iš trijų dalių, kurių struktūra ypatinga tuo, kad visose dalyse nuosekliai kalbama apie vieno asmens veiksmis sukeltą žalą kitam asmeniui. Pagal šį teisinį aktą buvo kvalifikuojama atsakomybė tik už nužudymus panaudojant tiesioginę fizinę jėgą (Zimmermann, 1996, p. 957). Žymus to meto teisininkai Celsas ir D. Ulpianas, vadovaujantis šiuo teisės aktu, atskyrė veikimą naudojant tiesioginę fizinę jėgą (lot. *occidere*) nuo neveikimo tiesiogine jėga (lot. *causammortis praestare*), tai yra, kai teisės pažeidėjas tik sukėlė aukos mirtį: marinimo badu, apnuodijo ir kita. Skirtumas taro *occidere* ir *causam mortis praestere* svarbus dėl procedūrinių priežasčių: *occidere* atvejais buvo laikomasi teisės akto „*lex Aquiliae*“, o *causam mortis praestere* atveju buvo remdamasi teismų praktika. Atvejais, kai būdavo teisės pažeidėjų daugetas, Senovės Romoje, priežastinio ryšio klausimas buvo sprendžiamas paprastai: visi veikoje dalyvavę asmenys pripažįstami atsakingais (Winiger et al., 2007, p. 9, 12, 266).

Viduramžiais galime pastebėti priežastinio ryšio koncepto sąstingį. Visose gyvenimo srityse tais laikais viešpatavo bažnyčia, ne išimtis buvo ir teisė. Pasak L. Žalnieriūno atmetus Dievą, kaip pagrindinės priežasties idėja, teisėje buvo atsižvelgiama į kaltininko atliktus veiksmus ir jų sukeltą rezultatą, kaip vientisą ir nepertraukiamą procesą. Pirminius veiksmus atlikęs asmuo atsakydavo tik tuo atveju, jeigu pasekmės kildavo nepriklausomai ar įsiterpdavo kitos aplinkybės. Tai padėjo pagrindus nepertraukiamo priežastingumo teorijai (Žalnieriūnas, 2016, p. 278). Analogiška pozicija buvo laikomasi ir Lietuvoje, pirmajame Lietuvos statute, išleisto 1529 m. Šio statuto VII skyriaus 10 straipsnis skelbė, kad „<...> po sumušimo ar suluošimo po puotas važiuotų ar karčemosose bei turguose buvotų, o po to numirtų <...> tai anas, kuris jį sumušė ar sužeidė, neturi mokėti galvapinigių, tik žaizdas“ (Valikonytė ir kt., 2001, p. 199). Pagal šį straipsnį, nukentėjusysis galėjo numirti nuo sužeidimo, bet asmuo, kuris sužeidė nebūtų laikomas kaltu, jeigu nuo sužeidimo iki mirties būtų įsiterpusios papildomos aplinkybės: nukentėjęs

sužeistas asmuo būtų buvęs ar važiuotų į puotą, karčemą, turgų ir kt. Tokios statuto ištraukos, taip pat, atitinka nepertraukiamo priežastingumo teoriją.

Vienas ryškiausių viduramžių epochos teisės šaltinių yra laikomas teisynas „Karolina“, sudarytas 1532 m., pavadintas Romos imperija užkariavusio vokiečių imperatoriaus Karolio V vardu. Jame aptariamas ir priežastinis ryšys, sakoma, kad „nusikaltimas turi būti apkaltintojo valios rezultatas. Todėl atsakyti turi tik sužalojimus sukėlęs asmuo“. Teisynę, priežastinis ryšys plačiau aptariamas ir svarbus įrodinėjimo procese, analizuojant nusikaltimo padarymą, kalto asmens nustatymą, kaltės įrodymą (Žalnieriūnas, 2016, p. 279).

Pasak teisininko L. Žalnieriūno naujaisiais laikais didelę įtaką mokslo ir teisės raidai padarė XVII-XVIII amžių revoliucijos Anglijoje, Šiaurės Amerikoje, Prancūzijoje. Buvo pradėtos kurti naujos idėjos ir teorijos, pradėjus vis labiau kalbėti apie žmogaus ir piliečių teises. Kartu su keliamomis idėjomis dėjosi pagrindai ir naujų priežastinio ryšio pobūdžių įsitvirtinimui. Viena iš kildintų idėjų – T. Hobso, teigianti, kad „visi reiškiniai yra kūnų judesiai, kurie vyksta su mechaniškuoju būtinumu, todėl priežastingumas turi būti laikomas objektyviu ryšiu tarp materialaus pasaulio daiktų, kaip apraiška kūnų veikimo vienas į kitą“, kuri padėjo pagrindą objektyvaus priežastinio ryšio pobūdžio įsitvirtinimui. Nyderlandų mokslininkas B. Spinoza skyrė priežastis į dvi grupes: laisvasias ir būtinąsias. Pirmosios veikia veikiamos būtinųjų priežasčių. Mokslininkas teigė, kad nepriklausomai nuo priežasties rūšies, ryšys tarp priežasties ir padarinių yra būtinas teigė, kad „iš priežasties būtinai išplauks padariniai ir priešingai – be priežasties nebus ir padarinių“ (Žalnieriūnas, 2016, p. 281). Šiai idėjai antrino ir vokiečių filosofas G. W. Leibnizas kalbėdamas apie „pakankamą priežastį“ teigdamas, kad „nėra nieko be priežasties, arba nėra poveikio be priežasties“ (Hulswit, p. 18). Leibnizas teigė, kad priežastis ir padariniai yra susiję logine seka – priežastinis ryšys yra būtinas (Žalnieriūnas, 2016, p. 281). Analogiškas požiūris atsispindi ir Rusijos caro Petro I papildytame naujais įstatymais iki tol galiojusiam 1649 metais priimtam pirmajame rusų įstatymų rinkinyje – „Soboro statute“, kuriame 154 artikle, nurodo nubausti nukertant galvą, „jeigu kas nors tyčia be reikalo ir ne dėl mirtino išgąsčio sukels mirtį ar nužudys kitą, nuo to paties ir mirs“ (Čiočys, 2002, p. 14). Autorius šiuo aspektu sutinka su dr. L. Žalnieriūnu. Jo nuomone, šios idėjos padėjo pagrindus reikalavimui įrodinėjimo procese nustatyti padarinius sukėlusią būtinąją priežastį, kuri šiais laikais yra būtinoji padarinių kilimo sąlygos taisyklė.

Naujausiųjų laikų moksle ėmė vystytis naujos priežastingumo teorijos įvairiuose mokslo doktrinos. Baudžiamojame teisėje priežastinio ryšio klausimas pradėtas analizuoti XIX a. Vokiečių mokslininkas Trageris teigė, kad siekiant suprasti priežastinį ryšį teisėje yra visiškai nereikšminga kaip priežastingumas suprantamas filosofijoje ar kituose moksluose. Jam antrino ir kitas vokiečių mokslininkas R. Maurach, kuris teigė, kad ne filosofinis ir ne mokslinis požiūris turi daryti įtaką priimant teisinius sprendimus (Žalnieriūnas, 2016, p. 285).

Autoriaus nuomone priežastinio ryšio samprata išties kito istoriniais laikotarpiais, suvokimas apie ją ir plėtojimas vystėsi visomis epochomis. Nepaisant to, būtų neteisinga teikti, kad šio reiškinio sąvoką naudojama filosofijos, gamtos ar kitų mokslų apibrėžimuose yra tapati teisinei priežastinio ryšio sampratai. Tai puikiai suvokė ir Senovės Romos teisininkai, ką mes galime suprasti iš prof. Benedict Winiger teiginio apie jų požiūrį į priežastinio ryšio sampratos taikymą, kad „<...> nors ir buvo susipažinę su stoikų bei senovės graikų filosofiniais apmąstymais apie priežastinį ryšį, jiems nekilo jokia įtikinama mintis perkelti tokią jo sampratą į teisę“ (Winiger, 2007, p. 266). Tokiai nuomonei antrina ir Lietuvos teisininkas Valentinas Mikelėnas teigiantis, kad „tai, kas yra tam tikros pasekmės, rezultato priežastimi biologui, chemikui, medikui, gali nebūti priežastimi teisininkui ir atvirkščiai“ (Mikelėnas, 1995, p. 197)

Apibendrinant galime teigti, kad nepaisant priežastinio ryšio sampratos skirtumų skirtingose mokslo šakose galime matyti, kad nors ir pagrindus šiai sampratai sudėjo filosofija ir senosios epochos, nemažesnę progresą davė naujausiųjų laikų laikotarpis, kuriame XIX-XX a. baudžiamojame teisėje atsirado didžioji dauguma priežastinio ryšio nustatinėjimo teorijų. Šių teorijų analizavimas ir supratimas apie jų paskirtį, problematiką, taikymo kriterijus yra itin svarbus, nes būtent šios teorijos yra pagrindas šių laikų teisėje tinkamai nustatyti priežastinio ryšio egzistavimą konkrečiu atveju. Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, autoriaus nuomone, priežastinio ryšio sampratą būtų galima apibrėžti, kaip ryšį tarp nusikalstamą veiką padariusio asmens ir dėl jo veiksmų kilusių baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių.

1.2. Priežastinio ryšio teorijos

Supratimas apie priežastinį ryšį keitėsi, evoliucionavo ne vieną kartą žmonijos egzistavimo laikotarpiu. Vokiečių mokslininkė, priežastinio ryšio specialistė teigia, kad

kalbant apie priežastinio ryšio jurisprudencija, ji turi būti konkrečios apimties, paremta mokslu, bet nenutolti nuo kasdienio gyvenimo (Puppe, 2016, p. 109). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad priežastinio ryšio teorijos turi būti ne tik konstruktyviai aprašytos, bet suprantamos ir praktiškai.

Todėl, tam kad tinkamai galėtumėme paaiškinti teises ir praktines situacijas, raidoje susiformavo gausybė priežastinio ryšio nustatymo teorijų. Didžioji dauguma jų, susiformavo XIX a., bet jų ištakos kildinamos iš filosofijos mokslo. Neretai skirtingose pasaulio valstybėse formavosi ne vienoda pačio priežastinio ryšio samprata, ko pasėkoje formavosi ir skirtingos įvairios teorijos, visgi ir pačios teisės normos reglamentuojančios situacijos yra skirtingos, todėl dažnai yra sunku pritaikyti vieną ir tą pačią priežastinio ryšio teoriją.

Atsižvelgiant į tai ir siekiant tinkamai įvertinti situaciją, reikalinga ieškoti tinkamiausios priežastinio ryšio nustatymo teorijos, kadangi jos tiesioginis taikymas padeda teisingai nustatyti nusikalstamos veikos sudėties požymį – priežastinį ryšį (Žalnieriūnas, 2021, p. 41-42).

Baudžiamosios teisės doktrinoje yra keli būdai, kaip galime kategorizuoti priežastinio ryšio teorijas. Vienas iš tokių yra kategorizavimas pagal teorijos atsiradimo chronologiją, kai teorijas apžvelgiame pagal jų sukūrimo chronologinę seką. Teorijas galime kategorizuoti pagal priežastinio ryšio aiškinimo metodus ir terminologiją, pasitelkiant logikos ir filosofijos terminologiją bei metodus arba teisinius argumentus. Taip pat, teorijas galime kategorizuoti pagal priežastinio ryšio pobūdį: objektyvaus ir subjektyvaus turinio priežastinio ryšio teorijos. Kitas išskiriamas kategorizavimo metodas yra pagal priežastingumo raiškos formas, kai priežastingumą analizuojame veikimu arba neveikimu padarytose veikose (Žalnieriūnas, 2021, p. 42).

Nepaisant įvairių teorijų gausos, didžioji Europos valstybių dalis sutinka, kad pagrindinė priežastinio ryšio nustatymo seka apima pirmiausiai nustatomą faktinį priežastinį ryšį - *conditio sine qua non* (lot. *sąlyga, be kurios nebūtų*) testas, po kurio seka teisinio priežastinio ryšio nustatymas pasitelkiant priežastinio ryšio teorijas (Harkamp et al., 2004, p. 639). Santykis tarp šių priežastinio ryšio nustatymo etapų yra itin svarbus, kaip ir suvokimas apie pačias priežastinio ryšio teorijas. Šio santykio tarp faktinio ir teisinio priežastinio ryšio etapų suvokimas, priežastinio ryšio teorijų analizė padeda suprasti teorijų paskirtį, taikymo galimybes praktikoje.

1.2.1. Faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos

Priežastinio ryšio nustatymo skirstymas į dvejus etapus: faktinį ir teisinį priežastinį ryšį yra itin svarbus aspektas. Kaip ir minėta anksčiau, tokiu skirstymu vadovaujasi praktiškai visos Europos valstybės. Europoje žinoma tik viena valstybė, kuri apsiriboja tik faktiniu priežastinio ryšio nustatymo taikomomis teorijomis, tai yra, tik pirmuoju priežastinio ryšio nustatymo etapu – Belgija, kuri apsiriboja tik *conditio sine qua non* testu (Mikelėnas, 1995, p. 44). Bet iš tiesų, tikslingai norint nustatyti priežastinį ryšį, pirmiausiai būtina nustatyti jį faktiškai – nustatyti, kad konkrečioje situacijoje pavojingas asmens veikimas ar neveikimas sukėlė baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Teisininkas Linas Žalnieriūnas teigia, kad „priklausomai nuo taikomos priežastinio ryšio teorijos, gali būti nustatoma viena ar kelios padarinius sukėlusios sąlygos, taip pat keli skirtingi padarinius sukėlę asmenys. Tai priklauso nuo konkrečioje faktinėje situacijoje susiformavusio priežastingumo, kuris gali skirtis priklausomai nuo situacijos“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 43). Todėl pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape dažniausiai naudojama loginiu ir buitiniu priežastingumo suvokimu. Tokia poziciją remia ir LAT praktikoje sutinkama pozicija: „*priežastinio ryšio nustatymas yra daugiau fakto klausimas ir loginis procesas, nes, sprendžiant šį klausimą, iš esmės nagrinėjamos <...> įvykio aplinkybės, nustatoma loginė priežasčių seka, reikalinga išvadai padaryti – ar yra ryšys taro veikos ir padarinių*“ (LAT 2016, Nr. 2K-157-895/2016 ir LAT 2018, Nr. 2K-262-303/2018).

Galime teigti, kad pirmuoju priežastinio ryšio nustatymo etapu – faktiniu priežastinio ryšio nustatymo etapu, yra siekiama nustatyti baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius sukėlusį asmenį ar jų daugetą, atliktus veiksmus ar neveikimą, kaip padarinių kilimo sąlygas. Galime išskirti tris pagrindines faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinas teorijas. Pirma jų yra ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, kuri skirstoma į *conditio sine qua non*, dėsningos sąlygos, nevienodų sąlygų, efektyviausios, artimiausios, pagrindinės sąlygos teorijas. Kitos dvi teorijos yra tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio bei informacinio priežastingumo teorijos.

Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija

XIX a. susiformavo ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, literatūroje kitaip dažnai sutinkama *sąlygos* teorijos pavadinimu. Šios teorijos esmė yra ta, kad viskas aplinkoje yra susiję priežastiniais ryšiais ir sukuria priežastinio ryšio grandinę, kuri tęsiasi į praeitį iki kol nebeturi sudedamųjų. Šioje teorijoje, taip pat, yra teigiama, kad kiekviena sąlyga, be

kurios nebūtų kilę žalingų padarinių yra tų padarinių priežastis, o visos sąlygos laikomos lygiavertėmis, nepaisant kaip jos sukėlė padarinius, tiesiogiai ar netiesiogiai. L. Žalnieriūnas pažymi, kad „Vokiečių baudžiamosios teisės literatūroje sutinkamas pavyzdys, kai asmuo peiliu duria kitam asmeniui į krūtinę ir šis miršta. Pagal ekvivalentinę teoriją priežastiniu ryšiu su kilusiais padariniais būtų susijęs ne tik kaltinamasis (jei nebūtų dūręs, tai nebūtų ir padarinių), nusikaltimo įrankio gamintojai (jei nebūtų pagaminę peilio, nebūtų kaltinamasis juo sukėlęs pavojingų padarinių), bet ir kaltinamojo tėvai (jei jų vaikas nebūtų gimęs, tai nebūtų kilę ir padarinių), ir taip iki begalybės“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 44). Tokiu principu, šioje teorijoje, kadangi visos sąlygos lygiavertės, visos tampa padarinių priežastimi, ko pasekoje ši teorija panaikina tikslą nustatyti esminę priežastį sukėlusią padarinius.

Conditio sine qua non teorija

Ši teorija išvertus iš lotynų k. reiškia – sąlyga, be kurios nebūtų, paplito XIX a. baudžiamosios teisėje. Šios teorijos pradininku laikomas vokiečių teisininkas M. Buri, kuris teigė, kad priežastinis ryšys yra objektyvus pobūdžio ir nepriklauso nuo mūsų valios ar suvokimo. L. Žalnieriūnas, savo disertacijoje, teigia, kad „pagal šia teoriją kiekviena aplinkybė (lot. *condicio*), be kurios (lot. *sine qua non*) konkretūs padariniai (lot. *non*) atsiradę, yra padarinių kilimo priežastis“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 46).

Dėsningos sąlygos teorija

Prieš tai aptartos teorijos pagrindu vokiečių mokslininkas Engischas išvystė dėsningos sąlygos teoriją, siekdamas pašalinti *conditio sine qua non* teorijos trūkumus. J. Wessels teigia, kad „dėsningos sąlygos teorija nuo *Conditio* formulės skiriasi geresniais metodais ir tikslesniais klausimais. Tačiau <...> duoda tuos pačius rezultatus“. Šia teorija siekiama išsiaiškinti ar tikrai dėl tam tikro konkretaus poelgio dėsningai atsirado konkretus padarinys (Wessels, 2003, p. 70). Kadangi pasitelkiant šią teoriją atsižvelgiama į konkretumą, tai priežastinis ryšys irgi tampa konkretus, nes nustatomas tik konkrečiam asmeniui dėl konkrečių veikslių ar neveikimo ir su jais sukeltų baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių.

Nevienodų sąlygų, efektyviausios, artimiausios, pagrindinės sąvokos teorija

Ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos taikymas problematiškas. Kaip ir minėta anksčiau, ši teorija nekelia tikslo nustatyti esminės lemiamos pagrindinės priežasties,

sukėlusios padarinius, taip pat, pagal šią teoriją priežastinio ryšio grandinė gali nusitęsti labai toli į praeitį, ko pasekoje gali nuvesti prie absurdiškų išvadų. Todėl nenuostabu, kad mokslininkai bandė šią teoriją tobulinti, vis pildyti, su tokiomis teorijomis kurios yra paminėtos anksčiau, o taip pat ir su nevienodų sąlygų, efektyviausios, artimiausios ir pagrindinės sąlygos teorijomis. Nevienodų sąlygų teorija buvo išvesta siekiant apriboti ekvivalentinės priežastinio ryšio teorijos sąlygų ekvivalentiškumą. Artimiausios priežasties teorija atkreipia dėmesį į artimiausią pavojingiems padariniams priežastį. Pagrindinės priežasties teorija siekė išskirti tą sąlygą, kuri labiausiai lemia pavojingų padarinių atsiradimą (Žalnierius, 2021, p. 52). Visas šias teorijas apima ir jų ištaka yra XIX a. susiformavusi ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija, be kurios yra dar dvi faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos.

Tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija

Anot rusų mokslininko I. N. Spirino, viena pirmųjų baudžiamojoje teisėje susiformavusių priežastinio ryšio teorijų yra tiesioginio ir nepertraukiamo priežastinio ryšio teorija. L. Žalnierius disertacijoje teigia, kad „vadovaujantis šia teorija, priežastinis ryšys buvo konstatuojamas tais atvejais, kai tarp kaltininko neteisėtų veiksmų ir kilusių padarinių nebuvo įsiterpusios jokios kitos priežastys, galėjusios nulemti padarinių kilimą“. Praktikoje tokia teorija gali būti taikoma tik aiškinant paprastą ir nesudėtingą priežastingumą, kadangi neretai kai kuriose situacijose į priežastinį ryšį įsiterpia kitos aplinkybės, darančios įtaką priežastingumo kryptį. Tokiu atveju šios teorijos gali nepakakti norint konstatuoti faktinį priežastinį ryšį. (Žalnierius, 2021, p. 53).

Informacinio priežastingumo teorija

Kita faktinio priežastinio ryšio nustatymo taikytina teorija yra informacinio priežastingumo teorija. Ši teorija yra gana specifinė, susijusi tik su informacijos perdavimu nulemtų objektyvios tikrovės pokyčių. Pasak L. Žalnieriuso, ši teorija „skirta taikyti tais atvejais, kai kaltininkas neatlieka jokių aktyvių fizinių veiksmų, tačiau perduoda informaciją, nulemiančią nukentėjusiojo aktyvius veiksmus, sukeliančius pavojingus padarinius“ (Žalnierius, 2021, p. 55). Galime teigti, kad toks informacijos perdavimas yra tarsi poveikis nukentėjusiojo psichikai, kurio pasekoje nukentėjusysis imasi pavojingų veiksmų.

1.2.2. Teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos

Faktinio priežastinio ryšio nustatymo metu yra identifikuojami asmenys, savo veiksmais ar neveikimu sukėlę padarinius numatytus baudžiamajame įstatyme, tačiau nustatant teisinį priežastinį ryšį yra svarbu ar konkrečioje situacijoje susiformavęs priežastinis ryšys yra teisiškai reikšmingas. Tai koks priežastinis ryšys yra teisiškai reikšmingas priklauso nuo konkrečios teisinio priežastinio ryšio teorijos, todėl tolimesnė jų analizė padeda nustatyti nusikalstamos veikos pavojingumą ir priežastinį ryšį. Teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos yra: galimybės ir realybės, adekvataus priežastinio ryšio (papildomai išsiskiria adekvačios priežasties, būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijas), *novus actus intervenience*, teisinio priežastinio ryšio, pasyvios aplinkos, galimybės veikti, esminės ir veikiančios priežasties teorijas.

Galimybės ir realybės teorija

Anot L. Žalnieriūno, teigia, kad ši teorija „suponuoja tai, kad priežastinis ryšys laikomas konkrečios nusikalstamos sudėties elementu tik tuo atveju, jeigu jis išsivysto iki tam tikros ribos: nuo realios galimybės padariniams kilti iki jų atsiradimo tikrovėje" (Žalnieriūnas, 2021, p. 56). Kitaip sakant, teorija suponuoja kriterijų, kad egzistuoja visos objektyvios sąlygos būtinos padariniams atsirasti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad galimybei virstant realybei yra neišvengiamas būtinybės ir atsitiktinumo jungimasis. L. Žalnieriūnas, savo disertacijoje analizuoja pavyzdį, kaip gali susidaryti reali galimybė kilti skirtingiems padariniams: „A pradeda chaotiškai šaudyti į daugiabutį gyvenamąjį namą. Jo veika sudaro realią galimybę kilti dvejopo pobūdžio padariniams – nužudyti gyventojus arba sutrikdyti jų sveikatą. Tačiau egzistuoja galimybė ir visiškai nesužeisti žmonių.“ Tokiu atveju, jeigu visgi kiltų baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai, tarp A nusikalstamos veikos ir sukeltų padarinių būtų nustatytas teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys. Analizuojant šią teoriją yra sutinkamos nuomonės, kad negalima taikyti vienodos baudžiamosios atsakomybės už veikas, sukėlusias konkrečius nusikalstamus padarinius ir veikas, tokių padarinių nesukėlusias – svarbu yra ne tik galimybė sukelti padarinius, bet ir jų realizavimas (Žalnieriūnas, 2021, p. 57). Apibendrinant galima teigti, kad vadovaujantis šia teorija, priežastinis ryšys bus nustatytas tais atvejais, kai kaltininkas savo veika ne tik sudarė sąlygas nusikalstamiems padariniams kilti, bet juos ir realizavo.

Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atmainos

Viena labiausiai paplitusių Europoje ir daugiausiai dėmesio sulaukusi teorija Lietuvoje teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytina teorija yra adekvataus priežastinio ryšio, turinti dvi atmainas: adekvačios priežasties, būtinojo ir atsitiktinio priežastinio ryšio teorijas. Paminėtina, kad šia teorija papildomai remiamasi norint susiaurinti ekvivalentinės teorijos ribas nustatant teisinį priežastinį ryšį (Abramavičius, 2003, p. 182). Ši teorija byloja, kad nusikalstamos veikos sukelti padariniai turi būti adekvatūs priežasčiai, todėl norint nustatyti priežastinio ryšio buvimą, reikia nustatyti ar kilę padariniai galėjo būti numanomi sveiku protu. Taikant šią teoriją, yra atmetami padariniai, kurie kaltininkui nėra iš anksto numatomi objektyviai vertinant, ko pasėkoje gali būti pripažintas teisiškai nereikšmingas atsitiktinis priežastinis ryšys. Kitaip sakant, sąlygas, dėl kurių gali būti sukelti konkretūs padariniai, galime laikyti tik tas, kurios paprastai ir sukelia šiuos padarinius arba padidina jų atsiradimo galimybes, o padariniai kilę dėl specifinių aukos savybių, negali būti laikomi kilusiais priežastiniu ryšiu susietų sąlygų (Žalnierius, 2018, p. 182). Kaip ir minėta anksčiau, ši teorija yra daugiausiai dėmesio sulaukusi teorija Lietuvoje ir jos esmę atspinti ir Lietuvos teismų praktika, kuri nurodo, kad „*taikant šią teoriją, atsižvelgiama į visas aplinkybes, kurias veikos darymo metu kaltininkas galėjo objektyviai numatyti*“ (LAT, 2017, Nr. 2K-126-693/2017). Objektyvumas, anot J. Wessels, yra susijęs su subjektyviomis veika padariusio asmens savybėmis, kokios yra jo realios galimybės suvokti savo veiksmų pavojingumą ir numatyti padarinių atsiradimo galimybes, kaip proto asmens. Tai J. Wessels vadina – ypatingomis žiniomis (Wessels, 2003, p. 72). V. Piesliakas atkreipia dėmesį į būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, kuri anot baudžiamosios teisės teoretiko yra viena iš preliminarių sąlygų teisingam priežastinio ryšio nustatymui. Ši taisyklė pasireiškia fakto, ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina BK numatytų padarinių kilimo sąlyga. (Piesliakas, 2006, p. 8). Vadovaujantis šia taisykle, patikrinus ar padariniai kilo dėl asmens veiksmų, galima nustatyti priežastinio ryšio pobūdį byloje, kuris gali būti atsitiktinis arba būtinas.

Atsitiktinio ir būtinojo priežastinio ryšio teorija

V. Piesliakas, teigia, kad „atsitiktinis priežastinis ryšys – tai nebūdinga reiškiniui, nedėsninga reiškinių ryšio forma, kai daug kartų pasikartojančiuose bandymuose veika nesukelia mus dominančių padarinių, tačiau tam tikromis retai pasikartojančiomis <...> sąlygomis, įsimačius <...> papildomai aplinkybei, padaryta veika gali sukelti pavojingus

padarinius.“ Teoretikas atkreipia dėmesį į vieną bylą, kurioje aprašyta, kad žmogui buvo suduotas vienas stiprūs smūgis kumščiu į krūtinę ir jis iškart mirė sustojus širdžiai. Paprastai, vienas smūgis į krūtinę nesukelia asmens mirties, iš to išplaukia atsitiktinumai, kad nukentėjusysis turėjo specifinių organizmo ypatumų, kurių kaltinamasis negalėjo numanyti. V. Piesliakas teigia, kad „galime padaryti eksperimentą: ta pačia veika, tuo pačiu būdu paveikti 100 žmonių ir galbūt nei vienas iš jų nemirs. Tačiau jeigu tarp jų bus asmuo su specifinėmsi organizmo savybėm, jis gali mirti. Toks eksperimentas yra išvados dėl atsitiktinio ryšio pobūdžio pagrindas“ (Piesliakas, 2006, p. 9)

„Būtinasis priežastinis ryšys, tai toks ryšys, kai esant tam tikroms sąlygoms mus dominančios veikos visada ar bent jau paprastai (dažniausiai) sukelia tam tikros rūšies padarinius. Viena iš ryškių būtinąjo ryšio savybių yra ta, kad jis yra iš anksto numatomas“ anot V. Piesliako. Teoretikas pažymi, kad kiekvienas normalus asmuo iš gyvenimo patirties gali suvokti kokius padarinius gali sukelti šūvis į žmogų iš šaunamojo ginklo, smūgis ranka į krūtinę, smūgis kietu daiktu į galvą ir kita. Svarbu paminėti, kad tik būtinasis priežastinis ryšys turi baudžiamąją teisinę reikšmę (Piesliakas, 2006, p. 9).

Apibendrinant, atsitiktinę ir būtinąją priežastinio ryšio teorijas iš esmės skiria galimybę numatyti baudžiamajame įstatyme numatytus kylančius padarinius. Jeigu atsitiktiniame priežastiniame ryšyje padarinių nėra galima iš anksto numatyti, tai būtinajame priežastiniame ryšyje jie yra iš anksto numanomi kiekvieno, kaip proto ir gebančio mąstyti, asmens.

Adekvачios priežasties teorija

Pasak L. Žalnieriūno, vokiečių mokslininkas Rumelin XX a. įveddamas objektyvumo pakoregavo adekvataus priežastinio ryšio nustatymo teorija ir taip sukūrė naują – adekvачios priežasties teoriją. Vadovaujantis šia „teorija į priežastinio ryšio įrodinėjimo procesą reikėjo įtraukti sąlygas, kurios tapo žinomos jau kilus padariniams <...>. Sprendžiant atsakomybės klausimą buvo atsižvelgiama į objektyviai egzistavusias aplinkybes <...> ir kurios darančiam veikai kaltininkui nebuvo žinomos“ (Žalnieriūnas, 2021, p. 62). Taigi, analizuojant padarinius kilusius dėl asmens veikos, vadovaujantis šia teorija būtų atsižvelgta ne tik į egzistavusias aplinkybes, dariusias įtaką padariniams kilti, bet ir į tas kurios egzistavo, kaltininkui nebuvo žinomos, tačiau atsirado tuo metu toje erdvėje neteisėto poelgio metu, o tai leistų vertinti visumą aplinkybių egzistavusių nusikalstamos veikos padarymo metu, nepaisant kaltinamojo aplinkybių suvokimo.

Novus actus intervenience teorija

Gimininga atsitiktinio priežastinio ryšio teorijai. Šios teorijos esmė yra tai, kad kaltininkas neatsako už padarinius, kurie kyla dėl į priežastingumo grandinę įsiterpusias papildomas sąlygas (Ryu, 1958, p. 797). Anot L. Žalnierūno „šios papildomos sąlygos nutraukia priežastinio ryšio grandinę, kadangi padariniai kyla būtent dėl jų įsikišimo <...>, o ne dėl kaltininko pavojingos veikos“ (Žalnierūnas, 2021, p. 66). Nors ši teorija gimininga atsitiktinio priežastinio ryšio teorijai, esminis jų skirtumas yra tai, kad atsitiktinio priežastinio ryšio nustatymui turi būti atsižvelgta į priežastingumo dėsningumą ir kaltininko galimybę numatyti padarinių kilimą, bet papildomos aplinkybės gali ir neįsiterpti, o *novus actus intervenience* teorija grindžiama konkrečiai esant priežastingumo grandinės pertrūkiui, kai įsiterpia papildomos sąlygos, tampančios padarinių kilimo sąlygomis (Wessels, p. 2003, 68-71).

Teisinio priežastinio ryšio teorija

L. Žalnierūnas teigia, kad „priežastinis ryšys, kaip nusikalstamos veikos sudėties elementas, papildomai turi turėti ir juridinių požymių“. Teisininkas pabrėžia, kad vadovaujantis šia teorija ir norint nustatyti teisingai priežastinį ryšį yra svarbu teisinga priežastinio ryšio eiga, kurią galime suskirstyti į tris elementus: veikos pobūdį, padarinių pobūdį, laiko tarpą tarp veikos padarymo ir padarinių atsiradimo (Žalnierūnas, 2021, p. 86). Ši teorija pasireiškia nustatinėjant priežastingumą, kai norime įvertinti ar konkretūs asmens veiksmai buvo pavojingi, sukelianys baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau –BK) 1 str. nurodo, kad viena iš BK paskirčių yra apibrėžti kokios veikos yra nusikaltimai, baudžiamieji nusižengimai, taip pat, BK 11 str. suskirsto nusikaltimus į tyčinius, neatsargius, bei į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius. Būtent remiantis šia teorija, galime apsaugoti asmenis nuo nepagrįstos baudžiamosios atsakomybės tada kai asmenys veikia neatsargia kaltės forma ir tampa priežastingumo dalimi

Pasyvios aplinkos teorija

Pasyvios aplinkos teorija iš esmės apima asmens pareigą veikti. Lietuvos Respublikos baudžiamajame įstatyme yra numatyta atsakomybė už veiksmus, sukėlusius padarinius numatytus baudžiamajame įstatyme, taip pat, už neveikimo sukeltus padarinius, kai asmuo neatliko įstatyme numatytos pareigos veikti, ko pasėkoje tai lėmė nusikalstamų padarinių atsiradimą. Tokios pareigos baudžiamajame įstatyme yra numatytos ties

šeimyniniais santykiais, profesinių pareigų vykdymą ir kita (Žalnierius, 2021, p. 87). Tad galime teigti, kad vadovaujantis šia teorija, baudžiamoji atsakomybė bus taikoma asmeniui už pasyvų elgesį, neveikimą, kurio pasėkoje atsirado pavojingi padariniai ir tai, kad šis ryšys egzistuos tik tuo atveju, jei pareiga veikti buvo numatyta baudžiamajame įstatyme.

Galimybės veikti teorija

Pasyvios aplinkos teorijos esmė analizuoti priežastinį ryšį dėl asmens neveikimo, bet nors asmeniui yra numatyta pareiga baudžiamajame įstatyme veikti, realybėje ne visada asmuo turi tokią galimybę. Esant neveikimui, svarbu ne tik nustatyti asmens pareigą įtvirtinta įstatyme veikti bei dėl neveikimo kilusius padarinius, bet ir realias asmens galimybes veikti konkrečioje situacijoje. Dėl to, susiformavo dar viena teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytina teorija – galimybės veikti teorija. Vadovaujantis šia teorija, asmeniui negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, kuris turi teisinę pareigą veikti, bet konkrečioje situacijoje realios galimybės tai padaryti neturėjo. Pasak L. Žalnieriaus, „asmens, kuris galėjo veikti, tačiau to nedarė, veiksmai – priežastingi kilusiems padariniams.“ Kartu su pasyvios aplinkos teorija, šios teorijos gali padėti efektyviai nustatyti priežastinį ryšį, kai nusikalstama veika yra padaryta neveikimu. Atsižvelgtina, kad asmens galėjimas veikti yra tapatus galimybei užkirsti kelią padariniams kilti" (Žalnierius, 2021, p. 89). Todėl ar konkrečioje situacijoje asmuo tikrai turėjo tokią galimybę, teismas turi atsižvelgti ne tik į įvykio aplinkybes, bet ir specifinius asmens sugebėjimus.

Esminės ir veikiančios priežasties teorija

Bendrosios teisės tradicijos šalyse, kartu su prieš tai aptarta *conditio sine qua non* teorija dažnai taikoma yra esminės ir veikiančios priežasties teorija, kurios esmė, kad pavojingus padarinius sukėlusį priežastis turi būti esminė. Vadovaujantis šia teorija yra nustatoma ar kaltininko veiksmai buvo vienintelė sąlyga ir kad jie veikė iki pat nusikalstamų padarinių atsiradimo – nustatoma, kad priežastingumo nelėmė jokios kitos sąlygos, apart kaltinamojo besitęsiantys veiksmai (Žalnierius, 2021, p. 89).

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, akivaizdu, kad norint tinkamai ir efektyviai nustatyti priežastinį ryšį yra būtina nustatyti tiek faktinį, tiek teisinį priežastinį ryšį. Faktinio priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos pasižymi loginiais, filosofiniais priežastingumo suvokimo metodais. Viena pati, faktinė priežastinio ryšio teorija nėra

pakankama konstatuoti galutinį priežastinį ryšį. Teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos pasižymi specifiškumu konkrečiose situacijoje, aplinkybėse. Tik jų taikymas kartu užtikrina teisingą priežastinio ryšio nustatymą. Kaip šios teorijos veikia kartu ir atskirai, kokios yra jų esmės padeda formuoti priežastinio ryšio nustatymo metodiką.

1.3. Priežastinio ryšio pobūdis, vieta nusikalstamos veikos sudėties požymių struktūroje

Kaip ir minėta anksčiau, priežastinis ryšys yra nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tai specifinis nusikalstamos veikos sudėties požymis, išsiskiriantis tuo, kad jį nustatinėjant pirmiausiai yra vadovujamasi baudžiamosios teisės teorijos žiniomis ir tik vėliau įstatymo aiškinimu (Piesliakas, 2006, p. 7). Šis ryšys yra oficialiai priskiriamas prie objektyviųjų nusikalstamos sudėties požymių, nes egzistuoja realybėje nepriklausomai nuo kaltininko psichikoje vykstančių procesų (Žalnieriūnas, 2018, p. 174). Iš baudžiamosios teisės doktrinos, žinome, kad objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai apibūdina išorinę, matomą žmogaus poelgio pusę (Piesliakas, 2006, p. 180). Tuo tarpu subjektyvieji požymiai atspindi vidinę, psichinę nusikalstamos veikos pusę (Žalnieriūnas, 2018, p. 174).

Nors doktrinoje sutinkame, kad subjektyvieji požymiai atspindi vidinę, psichinę nusikalstančio asmens būseną, reiktų suvokti, kad visa subjektyvumo pradžia prasideda nuo ne pačios nusikalstamos veikos ir jame dalyvaujančių asmenų, o nuo visuomenės iškeltų standartų. Anot V. Mikelėno „priežastinio ryšio subjektyvumas pirmiausia pasireiškia tuo, jog žmogus pats kuria teisės normas, reguliuojančias visuomenės narių elgesį: <...> tik nuo paties žmogaus priklauso, kokie visuomeniniai santykiai taps teisiniais“ (Mikelėnas, 1995, p. 198). Tai kol subjektyvieji požymiai byloja mums apie vidinę nusikalstamos veikos pusę, objektyvieji pažymi tai kas mus supa, kas daro įtaką subjektyviesiems požymiams. Žvelgiant į objektyvistinę priežastinio ryšio sampratą, pravartu atkreipti dėmesį į V. Piesliako teiginį, kad „objektyvus ryšys yra tarp reiškinių, egzistuojantis mus supančioje tikrovėje nepriklausomai nuo mūsų valios ar mūsų norų. Objektyvus priežastinio ryšio pobūdis reiškia, jog tam tikros veikos tam tikromis sąlygomis visada sukelia atitinkamus padarinius norime mes to ar ne“ (Piesliakas, 2006, p. 8). Priežastinis ryšys kaip nusikalstamos veikos objektyvusis požymis yra nustatomas visose baudžiamosiose bylose, autoriaus nuomone, galima matyti, kad teisės doktrinoje ir

teismų praktikoje kiekvienu atveju yra akcentuojami skirtingi šio reiškimo ypatumai, todėl svarbu išskirti reikšmingas taisykles į ką teismai atsižvelgia nustatinėdami priežastinį ryšį.

Kaip ir minėta anksčiau, priežastinis ryšys yra įrodinėjamas tiriant nusikalstamų veikų bylas, kurių sudėtys yra materialios. Materiali nusikalstamos veikos sudėtis apima tokius atvejus, kai yra ne tik baudžiamajame įstatyme numatyta nusikalstama veika, bet šia veika yra sukeliama ir konkretūs padariniai, pavyzdžiui: kito asmens mirtis, sunkus sveikatos sužalojimas ir kita (Piesliakas, 2009, p. 283). Tam kad būtų galima nustatyti ar dėl šių padarinių yra kaltas konkretus asmuo yra nustatomas priežastinis ryšys, padedantis suprasti *actus reus* (liet. *teisinė sudėtis*) bei suteikiantis logikos sąsajas tarp nusikalstamo elgesio ir kilusių padarinių (Keiler, 2013, p.).

Priežastinio ryšio nustatymo procese svarbu nustatyti loginę aplinkybių seką, įvertinti subjekto nusikalstamą elgesį bei dėl to elgesio kilusius padarinius. Taip pat, norint nustatyti ar asmens veiksmai turi teisinę baudžiamąją reikšmę, būtina nustatyti ar tai yra atsitiktinis, ar būtinasis priežastingumas.

Psichologinis nusikalstamos veikos įvertinimas teisme yra sąlyginai nauja, bet vis labiau dažnėjanti praktika padedanti nustatyti pamatinį priežastinį ryšį. Jungtinių Amerikos Valstijų psichologas Gary B. Melton savo darbuose analizuoja subjektyviaja nusikalstamos veikos puse. Psichologas savo knygoje apie psichologinių įvertinimų atlikimą teismuose pateikia pavyzdį apie psichologines išvadas ir jų daroma įtaką priežastingumui nustatyti. Psichologo G. B. Melton pateiktas pavyzdys: vyras neturėjęs jokių problemų su teisėsauga, nelegaliai pradėjo imti pinigus iš savo kompanijos. Atliktoje psichologinėje analizėje teismo procese jam buvo nustatyta lošimų priklausomybė. Nustatyta, kad šis asmuo negali negalvoti apie lošimą, kad jis jaučią didelį nerimą nebent užsiima ar planuoja lošimus. Psichologo teigimu, net nuteisus jį ir jam liepus grąžinti pinigus problema nebūtų pasikeitusi ir jis vėl užsiminėtų šia veikla, kadangi yra sutrikusi jo kontrolė. Bausmės vienas iš tikslų yra atgrasinti nusikaltusį asmenį nuo tolimesnės nusikalstamos veikos vykdymo. Todėl teismas, tam tikra prasme pripažino jį psichologiškai nesveiku, nes jis suvokia savo veiksmus, bet savęs nevaldo, o skiriama bausmė nebūtų efektyvi jo atveju. Todėl šioje teismo byloje jam buvo paskirtas priverstinis gydymas (Melton et al. 2017, p. 4-5). Tokioje byloje, nusikalstamos veikos priežastinis ryšys yra nustatytas, kaip asmens neveiksnumo – kontrolės trūkumo padarinys. Kitais žodžiais, priežastinis ryšys buvo nustatytas kaip jo priklausomybės

pasekmė, o ne pikti kėslai, todėl buvo paskirta kitokio tipo bausmė – reabilitacinė, tam kad būtų sudarytos sąlygos asmeniui atsikratyti savo priklausomybės ir tokiu būdu asmuo nebedarytų nusikalstamų veiksmų. Vienoje iš Vilniaus apygardos teismo tirtų byloje teigia, kad *„BK 41 straipsnis (Bausmės paskirtis) greta kitų bausmės tikslų (bendroji prevencija, nubaudimas, kelio naujiems nusikaltimams užkirtimas) išskiria bausmės teisingumą. Bausmė turi būti teisinga. Bausmės teisingumas yra vienas pamatinių baudžiamosios teisės principų, kurio esmė yra ta, kad teismo paskirta bausmė turi atitikti du reikalavimus - padaryto nusikaltimo pavojingumą ir kaltininko asmenybės pavojingumą“* (Vilniaus apygardos teismas, 2019, Nr. 1A-623-574/2019).

Taigi, atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, žinome, kad priežastinio ryšio nustatymas susideda iš aibės veiksmų, teorijų. Bet, kaip ir minėta anksčiau, ne visos valstybės vadovaujasi vienoda priežastinio ryšio nustatymo metodika, todėl yra svarbu suvokti kokie yra ypatumai priežastinio ryšio nustatymo metodikoje Lietuvoje, o taip pat ir kitose valstybėse, skirtingose teisės tradicijų šalyse, nes tik tai parodo ypatumų išskirtinumą.

2. PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMO YPATUMAI LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Priežastinio ryšio nustatymo ypatumus lemia įvairios priežastys. Pabrėžtina, kad vienas tokių ypatumų yra tai kad priežastinis ryšys – objektyvus nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurį nustatinėjant teismai vadovaujasi teismų praktika suformuotomis taisyklėmis, baudžiamosios teisės doktrinos pateikiamomis gairėmis, kadangi tai yra požymis, kurio nustatymui nėra reglamentuotų taisyklių Lietuvos baudžiamajame įstatyme. Taip pat, tam tikrus ypatumus lemia ir tai, kad teismų praktikoje nėra vieningos priežastinio ryšio sampratos. Bylose galime epizodiškai sutikti sąvokų „pagrindinė eismo įvykio priežastis“, „būtina padarinių atsiradimo sąlyga“ ir panašiai, kurios tik vartojamos, bet nėra aiškinamos (Rozerbergienė, 2013, p. 87).

Lietuvoje ir daugelyje kitų valstybių yra būdingas dualistinis nusikaltimo sudėties požymių skirstymas. Šis skirstymas pasireiškia tuom, kad tiriant nusikalstamą veiką jos požymiai yra suskirstomi į *actus reus* ir į *mens rea* (liet. kaltininko elgesys), kitais žodžiais, nusikalstamos veikos požymiai skirstomi į objektyviają ir subjektyviają puses. Kadangi ryšio nustatymas nėra sureguliuotas baudžiamojo įstatymo daugelyje šalių, taip pat, nėra vieningo bendro apibrėžimo, dalyje bylų yra atsižvelgiama ne tik į objektyvią įvykio informaciją, bet ir žmogaus psichologinę būseną.

Nagrinėjant bylas ir analizuojant *mens rea* požymius dažnėja praktika pasitelkti psichologus bei tam tikrais atvejais psichiatrus, kurie gali atlikti asmens analizę ir pateikti papildomas išvadas priežastiniam ryšiui nustatyti. Įžvalgos yra papildoma medžiaga, kuri pati iš savęs nenurodo priežastinio ryšio, tačiau tai yra tik pagalbiniė priemonė teisėsaugininkams priimant sprendimą. Psichologinės įžvalgos gali apimti ne tik žmogaus tuometinės būsenos ir minčių srauto vertinimą, bet ir apžvelgti žmogaus gyvenimo kontekstą, kaip socialinę padėtį, sveikatos istoriją ir/ar net genetinę prigimtį (Cheung et al., 2015, p.1724-1725).

Plečiant psichologines žinias apie žmogaus elgesį, teismo salėje priežastingumo ryšiui nustatyti į kontekstą įtraukiama ir žmonių genetinė prigimtis. Genetinė informacija daro įtaka bylos sprendimo priėmimui, kadangi yra suvokiama mažesnė asmens veiksmų kontrolė tam tikrais konkrečiais atvejais. Tačiau pasak Cheung *mens rea* priežastinio ryšio nagrinėjimas nuosprendžiui daro mažesnę įtaką negu kad kitos kontekstu grindžiamos aplinkybės (Cheung et al., 2015, p.1724-1725).

Taigi, neretu atveju priežastinio ryšio nustatyme susiduriame su neapibrėžtumu, su *actus reus* ir *mens rea* požymių skirtumais ir svara tiriamojoje byloje, todėl norint suprasti šio ryšio nustatymo ypatumus yra tikslinga yra apžvelgti ne tik pačius priežastinio ryšio nustatymo ypatumų aspektus, bet ir pačią priežastinio ryšio nustatymo metodiką taikoma Lietuvoje. Tam kad priežastinio ryšio nustatymo metodikos ypatumai išryškėtų, svarbu yra suvokti kitų užsienio šalių taikoma priežastinio ryšio nustatymo metodiką, specifika.

2.1. Tiesioginis ir sudėtingas priežastinis ryšys

Priežastinis ryšys gali būti atsitiktinis arba būtinas, bet yra ir kitas aspektas, padėsiantys analizuoti nusikalstamą veiką ir priežastinį ryšį. Šiuo aspektu, baudžiamojoje teisės teorijoje priežastinis ryšys yra skirstomas į tiesioginį ir sudėtingą.

Tiesioginio priežastinio ryšio atveju, tiesioginis priežastinis ryšys yra nustatomas tada, kai veikia tiesiogiai sukelia padarinius. Teisininkas Piesliakas pateikia pavyzdį: „kaltininkas sudavė tris smūgius peiliu į pilvą, ir nukentėjusysis įvykio vietoje nuo veika padarytų sužalojimų mirė“ (Piesliakas 2006, p. 10).

Anot autoriaus, sudėtingas priežastinis ryšys yra toks ryšys, kuris yra komplikotas dėl pašalinių jėgų įsikišimo, kai įstatyme numatytus padarinius sukelia pavojinga žmogaus veika, bet prie jų prisideda ir kiti veiksniai. Piesliako pateikiamas pavyzdys: „konflikto su bendradarbiais metu A. sudavė kelis smūgius B. kumščiu į galvos sritį, į krūtinę. Nukentėjęs nuo smūgių prarado pusiausvyrą ir krito ant grindinio, krisdamas galva trenkėsi į betoninį grindinį, dėl to kraujas išsiliejo į smegenis. Nukentėjusysis čia pat mirė.“ (Piesliakas 2006, p. 10). Šiame pateiktame pavyzdyje prisideda papildomi veiksniai – asmuo praradęs pusiausvyrą nukrito ir susitrenkė galvą į betoną. Iš dalies, svarstant būtinojo priežastingumo klausimą, kaip ir galima būtų teikti, kad jeigu A nebūtų sudavęs B smūgiu, šis nebūtų praradęs pusiausvyros ir susitrenkęs galvos į betono dangą, bet atsižvelgiant į pačius kaltinamojo veiksmus, tai patys smūgiai iš savęs nebuvo pavojingi gyvybei. Nustatinėjant būtinąjį priežastinį ryšį, privaloma nustatyti ir tai, kad asmuo galėjo ir turėjo numatyti padarinių atsiradimo galimybę. Tad šiuo atveju, jeigu visgi būtų nustatyta, kad A tai galėjo numatyti, asmuo būtų traukiamas baudžiamajon atsakomybei už sukeltus padarinius – B mirtį, bet nustačius atsitiktinį priežastinį ryšį – jis atsakytų už veiksmus susijusius su kilusiais padariniais – sužalojimus, smūgius.

Apie tai rašo ir L. Žalnieriūnas savo daktaro disertacijoje. Joje dr. Žalnieriūnas analizuodamas sudėtingą priežastinį ryšį teigia, kad galutinių padarinių atsiradusių dėl kaltininko veiksmų negalime painioti su tarpiniais padariniais, pateikiamas pavyzdys: „negalime teigti, jog susiformuoja sudėtingas priežastinis ryšys tada, kai kaltininkas paleidžia šūvį nukentėjusiam į galvą, ir šis žūsta nuo kraujo išsiliejimo į smegenis, nes kraujo išsiliejimas yra tik tarpinis rezultatas“. O taip pat, yra pažymima, kad nustačius tik vieną būtinąją padarinių kilimo sąlygą ir toji yra kaltininko veika yra nustatomas tiesioginis priežastinis ryšys (Žalnieriūnas, 2021, p. 148).

Viena žymesnių bylų iliustruojančių sudėtingo priežastinio ryšio grandinę yra gerai žinoma Kalifornijos aukščiausiojo teismo 1897 metų byla *People v. Lewis*, kurioje nuteistasis šaunamuoju ginklu šovė ir kulka pataikė aukai į pilvą. Šis manydamas, kad žaizda mirtina, perrėžė savo gerklę peiliu, taip sukeldamas dar vieną mirtiną sužalojimą ir galiausiai nukraujuodamas. Šioje byloje teismas svarstė ar toks aukos poelgis nutraukia priežastingumo grandinę tarp kaltinamojo ir sukeltų padarinių – aukos mirties ir ar be tokio aukos veiksmo, būtų buvę galima pasiekti tuos pačius padarinius – aukos mirtį. Teismas, vadovaudamasis „trapios kaukolės“ taisykle, padaręs išvadą, kad abu sužalojimai sąveikavo su mirtini galiausiai priėmė sprendimą kaltinamąjį pripažinti kaltu dėl nužudymo (Supreme Court of California, 1897). Vadovaujantis „Trapios kaukolės“ taisykle, kaltininkas nukentėjusįjį priima tokį koks jis yra, atsako už padarinius, kurie nors jam ir nėra žinomi, bet jie egzistavo veikos padarymo metu (pavyzdžiui: nukentėjusiojo silpna sveikata, konkrečios ligos galėjusios prisidėti prie padarinių atsiradimo dėl kaltinamojo veiksmų sustiprinant padarinius ir kita) (Keiler, 2013, p. 120). Autorius šiam teismo sprendimui prieštarautų. Autoriaus nuomone, situacijoje kai į priežastingumo grandinę įsiterpia kitos sąlygos galinčios daryti įtaką padarinių atsiradimui, kiekvieną sąlygą turėtų būti vertinama ir kartu, ir atskirai. Šiuo atveju teismo pasitelkta „trapios kaukolės“ taisyklė autoriaus manymu panaudota netikslingai. Naudojant šia taisyklę ir asmenį priimant tokį kokį jis yra, mes galime priimti faktus nors jų ir nežinome, pavyzdžiui: sutrikusį kraujo krešėjimą, diagnozuotas nukentėjusiojo ligas ir kita, bet mes niekada negalėsime nuspėti kaip žmogus elgsis konkrečioje situacijoje. Šiuo atveju numanyti, kad žmogus sukels sau antrą mirtiną sužalojimą yra neįmanoma, tad priimti nukentėjusįjį tokį koks jis yra nėra itin tikslinga.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad tiesioginio priežastinio ryšio atveju kaltininkas yra tiesiogiai susijęs su sukeltais padariniais, o sudėtingo priežastinio ryšio atveju tarp asmens veiksmų ir padarinių įsiterpia kitos sąlygos darančios įtaką padarinių atsiradimui.

2.2. Priežastinis ryšys ir kaltė

Neretai priežastinis ryšys yra painiojamas su kalte. Anot Piesliako, šių požymių nereikėtų tapatinti (Piesliakas, 2006, p. 10). Nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra skirstomi į objektyviuosius ir subjektyviuosius. Norint suprasti ar dėl tam tikros aplinkybės gilinsimės į realiai egzistuojančią aplinką, reiškia, kad analizuosime objektyvaus pobūdžio priežastinį ryšį. Tuo tarpu, jeigu gilinsimės į kaltininko psichikos procesus, vadinasi analizuosime subjektyvaus pobūdžio priežastinį ryšį (Žalnieriūnas, 2021, p. 115)

Profesorė sociologė Martha A. Myers atkreipia dėmesį į socialinį kontekstą nustatinėjant kaltę ir priežastinį ryšį. Profesorė teigia, kad priežastinį ryšį sudaro trys centriniai elementai: 1) praeities elgesys ir socialiniai teisiamojo bruožai, 2) aplinkos kontekstas, 3) nusikaltimo padariniai. Daugiausia kontraindikacijų sulaukia socialinių bruožų kategorija, didesnis dėmesys skiriamas aplinkos kontekstui ir nusikaltimo padariniams. Teisiamojo bruožai turi įvairių pasekmių kaltės nustatymui, vienais atvejais konkrečiose bylose jie paveikia priežastinio ryšio nustatymą, vertinimą, kitur ne. Kaip pavyzdį autorė pateikia bedarbių bylas, kuriose didžiąją dalį atveju kaltinamieji pripažįstami kaltais (Myers, 1980, p. 450). Autorė apie tai diskutavo daugiau nei prieš 40 metų ir jau tada kėlė mintis, kad asmens kaltė priklauso nuo jo tam tikrų bruožų, kurie šiais laikais sutinkami vertinant ar kaltininkas galėjo suvokti savo veiksmų padarinius.

Žalnieriūnas teigia, kad kaltė šių dienų teisėje yra suprantama, kaip asmens, darančio nusikalstamą veiką, psichinis santykis su objektyviaisiais sudėties požymiais. Žalnieriūnas teigia, kad šis santykis pasireiškia per būtent prieš tai aptarto asmens bruožo – kaltininko sugebėjimo suvokti ir numatyti savo veiksmų padarinius, numatyti priežastinio ryšio vystymąsi ir padarinių kilimą. Literatūroje, šis bruožas kitaip dar sutinkamas, kaip intelektinis kaltės kriterijus (Žalnieriūnas, 2021, p. 119).

Remiantis asmens intelektiniu kaltės kriterijumi yra nustatomi keli aspektai lemiantys ne tik priežastinio ryšio nustatymą, bet ir atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką. Pirmiausiai, remiantis šiuo kriterijumi, yra nustatomas priežastinio ryšio pobūdis – atsitiktinis arba būtinasis. Kaip minėta anksčiau, būtinasis priežastinis ryšys yra nustatomas, kai asmuo darydamas nusikalstamą veiką numatė arba galėjo numatyti savo veiksmų padarinius, o atsitiktinis, kai to padaryt negalėjo dėl jam nežinomų aplinkybių, kurių nebuvo galima numatyti (Piesliakas, 2006, p. 9-10).

Intelektinis kaltės kriterijus taip pat yra svarbus nustatant pačia kaltės formą. Pagal BK 14 str. asmuo yra pripažįstamas kaltu padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, jeigu jis šią veiką padarė tyčia ar dėl neatsargumo. Veikos, kuriose asmuo veikia tyčia, yra jeigu asmuo darydamas veiką suvokė pavojingos nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti, taip pat, tais atvejais kai asmuo galėjo numatyti, kad dėl tokių jo veiksmų ar neveikimo gali atsirasti baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai ir jų norėjo (BK 15 str. 2 punktą). Tuo tarpu neatsargiu nusikaltimu yra laikomas nusikaltimas padarytas dėl nusikalstamo pasitikėjimo ar nerūpestingumo. Nusikaltimais, padarytais dėl nusikalstamo pasitikėjimo, yra atvejai kai asmuo numatė galimus padarinius, bet lengvabūdiškai manė, kad jų išvengs. Tuo tarpu nusikaltimai dėl neatsargumo yra situacijose, kai asmuo nenumatė padarinių atsiradimo, bet pagal veikos aplinkybes ir asmenines savybes galėjo ir turėjo juos numatyti (BK 16 str.)

Iš esmės, analizuojant intelektinį kaltės kriterijų ir būtinąjį priežastinį ryšį galime pastebėti šių sąvokų reikalaujamų kriterijų vienodumą. Abi sąvokos reikalauja, kad asmuo darydamas nusikalstamą veiką suvoktų savo veiksmus, kad daro pavojingą, nusikalstamą veiką. Taip pat, jos reikalauja, kad asmuo galėtų numatyti dėl savo veiksmų ar neveikimo galimai kylančius konkrečius padarinius. Taigi, galime daryti išvadą, kad intelektinis kaltės kriterijus ir būtinasis priežastinis ryšys yra tapatūs turinio prasme.

2.3. Priežastinio ryšio nustatymo metodika Lietuvoje ir kitų šalių baudžiamosios teisės sistemoje

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje yra pabrėžta, kad priežastinio ryšio išvada yra teisinė išvada. Šią išvadą gali savarankiškai priimti tik specialūs subjektai - teismas arba prokuroras, tiriantys bylą remdamiesi bylos medžiaga, žiniomis ir teises doktrina apie priežastinį ryšį ir jo teorijas. Priežastinio ryšio nustatymo metodika susideda iš dviejų etapų. Pirmajame etape turi būti nustatyta jau anksčiau aptarta būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Antruoju etapu turi būti nustatytas priežastinio ryšio pobūdis (Piesliakas, 2006, p. 7-8).

Tokia priežastinio ryšio nustatymo metodika atspindi ekvivalentinio ir adekvataus priežastinio ryšio teorijas. V. Piesliakas, kalbant apie pirmąjį priežastinio ryšio nustatymo metodikos etapą, atkreipia dėmesį į tai, „kad būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas yra nustatymas fakto, ar aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina

padarinių kilimo sąlyga“ (Piesliakas, 2006, p. 7-8). Tai antrina ir A. Abramavičius, teigiantis, kad jeigu asmens daromą veiką atskirtumėm nuo kitų aplinkybių ir įvykiai klostytųsi toliau taip kaip ir vystėsi, ta veika negalėtų būti pripažinta būtina nusikalstamų padarinių atsiradimo sąlyga (Abramavičius, 2003, p. 182). Nustačius, kad konkreti veika yra būtinoji padarinių kilimo sąlyga, antrajame etape, nustatome priežastinio ryšio pobūdį byloje.

Sprendžiant priežastinio ryšio pobūdį byloje yra sprendžiama ar priežastinis ryšys yra atsitiktinis ar būtinasis. Baudžiamąja teisine reikšmę turi tik būtinasis priežastinis ryšys, tik išvada apie tokio ryšio nustatymą yra išvada apie šio nusikalstamos veikos objektyvios sudėties požymio buvimą. Tuo tarpu atsitiktinio priežastinio ryšio išvadą nustato tik priežastinio ryšio nebuvimą teisine prasme (Piesliakas, 2006, p. 9).

Apibendrinant, galima teigti, kad Lietuvoje priežastiniam ryšiui nustatyti yra pasitelkiamos faktiniam ir teisiniam priežastingumui nustatyti taikytinos teorijos. Nustatinėjant faktinį priežastinį ryšį, nustatinėjama būtinoji padarinių kilimo sąlyga atitinka *conditio sine qua non* taisyklę. Tuo tarpu, nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį yra pasitelkiama adekvataus priežastinio ryšio teorija, puoselėjančia dėsningumą, loginę įvykių eigą. Tam, kad suprasti kuom mūsų baudžiamojoje teisėje taikytinos teorijos išsiskiria ir kokią jų reikšmę yra tikslinga apžvelgti kitose šalyse sutinkamus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus.

2.3.1. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai kontinentinės teisės tradicijos šalyse

Kontinentinės teisės tradicijos šalys pasižymi įstatymo viršenybe, įstatymų kodifikavimu. Į sąrašą šalių, kurios yra bendrosios teisės tradicijos šalininkės patenka didžioji dalis Europos, Pietų Amerika bei kitos pavienės šalys. Nepaisant to, kad Lietuva yra kontinentinės teisės tradicijos šalininkė, tai nereiškia, kad ir kitos kontinentinės teisės tradicijos šalys pasisako vienodai apie priežastinio ryšio nustatymo ypatumus, tad tikslinga yra apžvelgti ir kitų kontinentinės teisės tradicijų taikomus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus.

Vokietija

Vokiečių profesorius J. Wessels teigia, kad „svarstant, ar veikos sudėtis realizuota, empirinį padarinių priežasties klausimą būtina skirti nuo norminio pagrįsto objektyvaus

padarinių inkriminavimo.“ Ir nors tokia profesoriaus mintis gali suponuoti išvadą, kad Vokietijoje reikšmingas yra tik teisinis priežastinis ryšys, Vokietijos mokslo doktrinoje yra konstruktyviai atriboti faktinis ir teisinis ryšiai (Wessels, 2003, p. 68).

Skirtumas nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį Vokietijoje nuo Lietuvos yra tas, kad Vokiečių manymu sąlygos teorija yra per plati, todėl turi būti koreguotina, ko pasekoje Vokietijoje yra pasitelkiama objektyvaus padarinių inkriminavimo požymiu (Bielinis, 2007, p. 70). Vadovaujantis tuo, pasak J. Wessels yra svarbu atsižvelgti į tai ar konkretūs padariniai objektyviai gali būti vertinami kaip konkretaus asmens veikimo padariniai. Tai galima pastebėti ir pačioje Vokietijos teismų praktikoje, pagal kurią galima daryti išvadą, kad Vokietijos teismuose, sprendžiant dėl objektyvaus padarinių inkriminavimo yra atsižvelgiama į faktinį priežastinio ryšio nustatymą – koku būdu asmuo sukelia padarinius – veikimu ar neveikimu, nustatinėjama ar tokį elgesį galima buvo objektyviai numatyti ir išvengti vadovaujantis ypatingomis kaltininko žiniomis bei nustatinėjama atsiradusių padarinių pagrindas – ar jie atsirado dėl neteisėtos kaltininko veikos ar neveikimo, ar jie atsirado peržengus leistinas ribas (Wessels, 2003, p.73-74).

Apibendrinant, galima teigti, kad nors ir Vokietijoje yra skiriama daugiau dėmesio teisiniam priežastiniam ryšiui nustatyti, pradžia ryšio nustatymo yra tokia pati kaip ir Lietuvoje, kaip ir Jungtinėje karalystėje – faktinis priežastingumo nustatymas. Skirtumai prasideda nuo priežastinio ryšio etapų realizavimo. Galima teigti, kad Vokietijoje pirmasis, faktinis priežastinio ryšio nustatymas yra tarsi antrojo – teisinio priežastinio ryšio nustatymo etapo, sudedamoji dalis. Šiame etape Vokietijoje yra pasitelkiama objektyvaus priskyrimo teorija, pagal kurią kaltininkui padariniai priskirtini tik įvertinus ar priežastinis ryšys yra juridiskai reikšmingas.

Prancūzija

Prancūzija, romaniškosios teisės tradicijos atstovė, kuriai būdingas dualistinis nusikaltimo sudėties požymių skirstymas, pasireiškiantis skirstymu į *actus reus* ir į *mens rea*. Šiuo skirstymu, vadovaujantis *actus reus* yra atsižvelgiama į išorinę veikos padarymo pusę, o *mens rea* vadovaujantis detalizuojama kaltininkas ir jo vidinė pusė, suvokimas (Žalnieriūnas, 2021, p. 123).

Prancūzijoje yra teigiama, kad baudžiamojoje teisėje priežastinį ryšį galima nustatyti remiantis trimis skirtingomis teorijomis (Elliott, 2001, p. 61). Pirmoji iš galimai taikomų teorijų yra ekvivalentinio priežastinio ryšio, kuria vadovaujantis yra nustatomos visos prie

padarinių kilimo prisidėjusios lygiavertės sąlygos. Antroji naudojama teorija skirta faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti yra artimiausios priežasties teorija, kai sąlyga, kuri yra artimiausia laiko prasme kilusiems padariniams yra laikoma padarinius sukėlusia priežastimi. Trečioji naudojama teorija yra adekvataus priežastinio ryšio teorija, kurią taikant nustatoma sąlyga, kuri laikoma kaip labiausiai tikėtina sukėlusia konkrečių padarinių atsiradimą veikiant normaliomis sąlygomis (Žalnierius, 2021, p. 123).

Taigi, galima teigti, kad Prancūzija yra labiau praplėtusi baudžiamojame teiseje naudojamų teorijų ribas ir galimybes. Praktikoje sutikti šalių, kurios naudoja teorijas tik faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti ir laikyti jas teisiškai reikšmingomis yra itin sudėtinga. Autoriaus nuomone, nors aptariamoje šalyje galime rinktis iš kelių teorijų, kuriomis vadovaujantis yra nustatinėjamas priežastinis ryšys, galime matyti, kad galimybė rinktis tik faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti skirtą teoriją rodo, kad šios teorijos gali pakakti konstatuoti galutinį priežastinį ryšį teisiškai reikšmingą, o tai faktiniam priežastiniam ryšiui suteikia unikalumo nuo kitose šalyse, tuo tarpu ir Lietuvoje, naudojamų faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti naudojamų teorijų.

2.3.2. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai bendrosios teisės tradicijos šalyse

Bendrosios teisės tradicijos šalys pasižymi aktyviu teismo vaidmeniu pildant teisės spragas. Į sąrašą šalių, kurios yra bendrosios teisės tradicijos šalininkės patenka tokios šalys kaip Anglija, Jungtinės Amerikos Valstijos, Naujoji Zelandija, dalis Kanados, Australija, Indija ir kitos – didžioji dalis Šiaurės Amerikos bei kitos pavienės šalys.

Profesorius Eric Colvin teigia, kad bendrosios teisės tradicijų valstybių teismai nustatant priežastingumą vadovaujasi tokia nustatymo seka:

- 1) priežastinio ryšio tarp asmens veiksmų ar neveikimo ir veiksmų rezultato nustatymas,
- 2) priežastinio ryšio tvirtumo vertinimas – ar sukelti padariniai atitinka baudžiamajame įstatyme numatytus ir ar padaryti veiksmai pakankama sąlyga tų padarinių atsiradimui tam kad būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė,
- 3) kitų aplinkybių, pašalinių veiksnių ar asmenų indelio palyginimas (Colvin, 1989, p. 7).

Pažymėtina, kad bendrosios teisės tradicijos šalys yra visiškai kitos teisės tradicijos šalininkės nei Lietuva. Todėl būtent jų apžvalga gali padėti suprasti priežastinio ryšio nustatymo ypatumų Lietuvoje išskirtinumą.

Jungtinė karalystė

Anot J. Keiler Jungtinės Karalystės baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinis ryšys yra visuotinai pripažįstamas, kaip teisinis, principinis (Keiler, 2013, p. 122). Kaip ir Lietuvoje, taip ir Jungtinėje Karalystėje, norint nustatyti priežastinį ryšį, kaip baudžiamosios atsakomybės kaltininkui priskyrimo elementą, neužtenka tik faktinio priežastinio ryšio nustatymo, būtinas yra ir teisinis priežastinio ryšio nustatymas (Glanville, 1983, p. 385).

Jungtinėje Karalystėje priežastinis ryšys yra fakto klausimas, sprendžiamas visų pirma pasitelkiant *conditio sine qua non* taisyklę, kuri Jungtinės Karalystės teisės doktrinoje sutinkama „bet dėl“ (angl. *but for*) sąvokos vardu. Vadovaujantis šios taisyklės testu, jeigu pašalinus tam tikrą sąlygą, pasišalina ir padariniai, tai yra laikoma, kad ta sąlyga nulėmė padarinių atsiradimą ir atvirkščiai, jeigu pašalinus tam tikrą sąlygą, padariniai vis tiek kyla, vadinasi ta sąlyga negali būti laikoma padarinius sukėlusia priežastimi (Keiler, 2013, p. 124). Ši taisyklė pasitelkiama siekiant nustatyti faktinį priežastinį ryšį, bet kaip ir minėta anksčiau, būtina yra nustatyti ir teisinį.

Teisinis priežastinis ryšys Jungtinėje Karalystėje yra nustatinėjamas remiantis baudžiamuoju įstatymu, kuris įtvirtinta tam tikrus juridinius kriterijus. Pagal juos, kaltininko veiksmai ar neveikimas turi būti pagrindinė priežastis, nulėmusi *actus reus* realizavimą (Pradel, 2001, p. 222).

Sunkaus nusikaltimo teismo procesas apima bylą nagrinėjantį teisėją ir dvylika prisiekusiųjų. Sprendimas baudžiamojoje byloje priimamas prisiekusiųjų balsų dauguma, o priežastinio ryšio nustatymo atveju, pats teismas turi prisiekusiesiems paaiškinti kaltininko veiksmų pobūdį priežastinio ryšio spektre, tai yra, paaiškinti ar kaltininko veiksmai galėjo būti efektyvi, tiesiogine, esminė padarinių atsiradimo priežastis ir paaiškinti šių veiksmų reikšmingumą galutinio rezultato atsiradimui (Glanville, 1983, p. 382-385).

Taigi, galime pastebėti, kad tiek Jungtinėje Karalystėje, tiek Lietuvoje iš pradžių yra sprendžiamas faktinis priežastingumas, po kurio yra nustatinėjamas teisinis priežastinis

ryšys. Procedūros kaip tai yra įgyvendinama skiriasi tik formalumu, esminiai priežastinio ryšio nustatymo elementai išlieka tapatūs.

Jungtinės Amerikos Valstijos

Jungtinės Amerikos Valstijos turi Jungtinių Valstijų kodeksą (angl. *United States Code*), kuriame 18 skyrius vadinasi „Nusikaltimai ir baudžiamasis procesas“ (angl. *Crimes and criminal procedure*) ir yra skirtas baudžiamajai teisei (Žalnierūnas, 2021, p. 129). Skyrių sudaro penkios dalys: nusikaltimai (angl. *crimes*), baudžiamasis procesas (angl. *criminal procedure*), kalėjimai ir kaliniai (angl. *prisons and prisoners*), nepilnamečių pažeidėjų pataisymas (angl. *correction of youthful offenders*) ir liudytojų imunitetas (angl. *immunity of witnesses*). Bet nei viename iš šių skyrių nėra kalbama apie priežastinį ryšį. Tuo tarpu, 1962 m. Amerikos teisės instituto iniciatyva buvo parengtas Bendrasis bausmių kodekso modelis (angl. *Model Penal Code*), kurio paskelbimas lėmė nemažai pokyčių valstijų kodeksams, iki šių dienų daugelio valstijų baudžiamieji kodeksai yra paremti šiuo bausmių kodekso modeliu. Šį modelį sudaro keturios dalys:

- 1) Bendrieji atsakomybės principai (angl. *general principles of liability*),
- 2) Konkrečių nusikaltimų apibrėžimai (angl. *definitions of specific offenses*),
- 3) Nuostatos, reglamentuojančios nusikaltusių asmenų elgesio pataisą (angl. *provisions governing treatment and correction*),
- 4) Nuostatos, reglamentuojančios pataisos įstaigas (angl. *provisions governing the organization of corrections departments and divisions*).

Šis Bendrasis bausmių kodekso modelis yra svarbus Jungtinėms Amerikos Valstijoms baudžiamosios teisės aspekto ne tik dėl to, kad sudėjo pagrindus daugumai valstijų baudžiamiesiems kodeksams, bet ir dėl to, kad jame 303 straipsnyje yra pateikiama priežastinio ryšio apibrėžtis, kuri perėmė ir Pensilvanijos valstija (Žalnierūnas, 2021, p. 129), Naujojo Džersio ir kitos valstijos. Jungtinių Amerikos Valstijų Bendrajame bausmių kodekso modelio 2.03 straipsnyje yra įtvirtinta priežastinio ryšio apibrėžtis. Straipsnio pirmame papunktyje sakoma, kad veiksmai yra rezultato priežastimi, kai: a) veiksmas yra padarytas anksčiau nei gauti padariniai ir be to veiksmo nebūtų atsiradę padariniai, b) ryšys tarp veiksmo ir padarinių atitinka priežastingumo kriterijus numatytus kodekse arba nusikaltimą apibrėžiančiame įstatyme. Taigi, galime teigti, kad toks priežastinio ryšio apibrėžties įtvirtinimas sprendžiant bylas ir nustatinėjant priežastinį ryšį, reikalauja, kad veiksmai būtų tiesioginė padarinių priežastimi. Tai, kad ne visos valstijos įtvirtino šio kodekso apibrėžiama priežastinį ryšį lemia tai, kad Jungtinėse

Amerikos Valstijose nėra vienodos priešastinio ryšio nustatymo metodikos, bet to nepaisant, kaip ir Lietuvoje, bylose visais atvejais yra nustatomas faktiniai ir teisiniai priešastiniai ryšiai. Faktiniam priešastiniam ryšiui nustatyti yra naudojamas *conditio sine qua non* testas, kuriuo remiantis yra nustatomos visos prie padarinių atsiradimo prisidėjusios sąlygos, klausiant klausimo ar padariniai būtų atsiradę, jei kaltininkas nebūtų atlikęs veiksmų, o tuo tarpu nustatinėjant teisinį priešastinį ryšį, yra naudojamos įvairios teisiniam priešastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos (Žalnieriūnas, 2021, p. 133)

Jungtinių Amerikos Valstijų teisėkūra iš esmės kuriama teisminiais precedentais, kurie kyla iš papročių ir šių dienų teisėjų yra vis vystoma. Precedentai teisėje pasireiškia tuo, kad kiekvienas teismas privalo jų laikytis pagal hierarchiją, tai yra, žemesnio lygmens teismas privalo laikytis aukštesnio teismo priimtų sprendimų. Būtent teismuose precedentais yra atskleidžiamas priešastinio ryšio turinys ir supratimas konkrečiose teismų analizuojamose situacijose (Žalnieriūnas, 2021, p. 130), o taip pat ir konkrečiais laikais, nes precedentai gali būti taikomi ir iš bylų, tirtų prieš dešimt, dvidešimt ar net daugiau metų tol kol jos atitinka teisinės aplinkybės, įstatymus.

Kaip ir Lietuvoje, taip ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, baudžiamoji atsakomybė grindžiama tam tikrų struktūrinių elementų visuma. Būtina įrodyti visus *actus reus* – objektyvios aplinkybės: neteisėti veiksmai ar neveikimas, vieta, laikas, padariniai, priešastinis ryšys ir *mens rea* – analizuojama kaltininko psichika, nusikalstamos veikos tyčia įrodinėjimas – tikslas ir motyvas (Žalnieriūnas, 2021, p. 130).

Taigi, apibendrinant galime teigti, kad tam tikru aspektu Jungtinės Amerikos Valstijos turi pranašumo galimybę – apibrėžta priešastinio ryšio sąvoką, kuri neleidžia teismams nuklysti nuo priešastinio ryšio esmės. Nepaisant to, galime pastebėti ir nemažai panašumų tarp Lietuvos ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisės sistemų nepaisant to, kad tai yra skirtingų teisės tradicijų šalys.

2.4. Priešastinio ryšio nustatymas atskirų kategorijų bylose

Lietuvos teismų praktikoje yra nusistovėjusi taisyklė, kuri teigia, kad Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse numatytų padarinių kilimo sąlyga yra sietina su įstatyme aprašytų kilusių būtinųjų padarinių ir asmens padarytos veikos ryšiu. Ši taisyklė atsako į klausimą: ar kiltų padariniai, jei nebūtų padaryta pavojinga veika? Nustačius, kad

veika yra pagrindinė ir būtinoji padarinių kilimo sąlyga, toliau seka priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas (Rozenbergienė, 2013, p. 80). Bet, kaip ir aptarta anksčiau, baudžiamosios atsakomybės kilimo klausimui yra būtina nustatyti būtinąjį priežastinį ryšį. Būtinasis priežastinis ryšys nustatomas tik tada, kai asmuo suvokė arba galėjo suvokti, kad savo veiksmais galimai sukels baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius. Dr. Skirmantas Bikelis atkreipia dėmesį į tai kad teismo sprendimo priėmimas dėl galimybės numatyti padarinius tarp konkrečios veikos ir kilusių padarinių priėmimas vyksta ramioje aplinkoje. O tuo tarpu, kaltininkas bandydamas nuspėti savo veikos padarinius, dažnai būna įtampoje, stresinėje būklėje, o tam tikrais atvejais net apsvaigęs (Bikelis, 2007, p. 112). Susiklosčius tokiai situacijai yra natūralu, kad kaltinamasis gali ir nepastebėti tam tikrų aplinkybių darančių įtaką padarinių kilimui.

Teisininkas Erikas Saukalas teigia, kad teismų praktikoje, baudžiamosios teisės doktrinoje galime pastebėti ne tik egzistuojantį priežastinio ryšio apibrėžimą, bet ir poreikį skirtingai apibrėžti priežastinį ryšį atskirų kategorijų bylose (Saukalas, 2009, p. 285-286). Dėl egzistuojančio priežastinio ryšio apibrėžimo trūkumo, skirtingų teismų praktikos sprendimų nustatinėjant priežastinį ryšį yra itin svarbu suvokti, kokie yra priežastinio ryšio nustatymo ypatumai atskirų kategorijų bylose. Tokius skirtumus galime sutikti bylose nuo asmens sveikatos sutrikdymo iki nusikaltimų asmens turtingumui, interesams. Pavyzdžiui, anot teisininko Eriko Saukalo, Lietuvoje nėra aiškių nurodymų kaip reikia spręsti daugybinia turto žalą vienoje byloje, kadangi turto nukentėjimas ar praradimas gali kilti daugiau nei iš vienos priežasties. Ypač peikiamas teisėjų negebėjimas suvokti, kad šio pobūdžio teismuose yra svarbus ne kaltės priežastinis ryšys (aplinkybių ir asmens veiksmo priežastinis ryšys), o būtent veiksmo ir žalos ryšys - kaip turtas yra suniokojamas, kiek smarkiai jis yra suniokotas. Šis aspektas yra svarbus dėl draudimo kompanijų teikiamų kompensacijų, kurioms dažnai nėra aktualu kas sukėlė žalą (Saukalas, 2009, p. 285-286).

Taigi, nesuklysimė teigdami, kad atskirų kategorijų bylos iš esmės visos turi tam tikrų priežastinio ryšio nustatymo ypatumų, todėl toliau bus apžvelgiamos visuomenei jautriausios nusikalstamos veikos susijusios su asmens sveikata priežastinio ryšio nustatymo ypatumai.

2.4.1. Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai

Viena iš teismų praktikoje sutinkamų problemų, bylose susijusiose su asmens gyvybės atėmimu yra bylos, kai nukentėjusysis miršta nuo vieno smūgio. Ugnė Urbšytė, teisės apžvalgos straipsnyje „vieno smūgio doktrina teismų praktikoje“ analizuoja priežastinio ryšio nustatymo ypatumus vieno mirtino smūgio atvejais. Autorė teigia, kad „tinkamas vieno mirtino smūgio į gyvybiškai svarbų organą sudavimo kvalifikavimas *ad hoc* reikalauja ypatingai detalaus visų faktinių bylos aplinkybių ištyrimo (įrankių naudojimas, kaltininko ir nukentėjusiojo elgesys prieš įvykį ir po jo, nusikalstamų veiksmų nutraukimo priežastys ir t.t.“ Autorė kvestionuoja, ar priežastinis ryšys apskritai tarp suduoto smūgio ir padarinių, kai kaltinamasis asmuo visiškai nenumatė padarinių atsiradimo galimybės gali atitikti dėsningo priežastinio ryšio sampratą (Urbšytė, 2019, p183).

LAT neprieštarauja teiginiui, kad vienas smūgis gali sukelti baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius: „*net ir vienas didelė jėga suduotas mirtinas smūgis į gyvybiškai svarbią kūno vietą (dažniausiai į galvą ar pilvą) gali būti pripažintas tyčia padarytu nužudymu*“ (LAT, 2018, 2K-57-697/2018). Atkreipiant dėmesį į teismų praktiką, galime pastebėti, kad nėra vieningos teismų praktikos bylose, kuriose kaltininkas miršta nuo vieno smūgio į galvos sritį. Kiekviena tokia byla ir joje pateikiamos bylos aplinkybės yra vertinamos atskirai, atsižvelgiant į visus nusikalstamos veikos požymius bei papildomas unikalias aplinkybes.

Vienoje iš LAT bylų yra analizuojama situacija, kai kaltinamasis „*iš pykčio tyčia vieną kartą kumščiu smogė į kairę veido pusę nukentėjusiajam I. P., nuo ko šis parkrito ant grindų, tuo pastarajam padarydamas galvos sumušimą, <...> dėl ko nuo galvos sumušimo <...> mirė*“. Šioje byloje buvo nustatyta, kad kaltinamojo: „*<...> smūgis buvo apgalvotas ir kryptingas kaltininko veiksmas smūgiuojant nukentėjusiajam į galvą. Šis smūgis buvo pakankamai stiprus ir nukentėjusiajam netikėtas. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad galva yra gyvybei svarbi ir labiausiai pažeidžiama žmogaus kūno dalis, todėl normalaus protinio išsivystymo žmogus negali nesuvokti, jog suduodamas smūgį kitam žmogui į galvą daro veiką, keliančią pavojų kito žmogaus sveikatai ir gyvybei. Tai suvokdamas, kaltininkas numato, kad nuo tokio smūgio nukentėjusiajam gali būti padaryti sveikatos sužalojimai, iš jų ir tokie, dėl kurių jis gali mirti*.“ Teismas priimdamas galutinį sprendimą atsižvelgė ne tik į objektyvius nusikalstamos sudėties požymius, bet ir į subjektyvius – teismas atkreipė dėmesį į tai, kad

kaltininkas užsiminėjo kovinio sporto šaka „Muay Thai“, kurią lankė pusantrų metų, o tai tik suponuoja išvadą, kad kaltininkas buvo išlavinęs smūgį kumščiu ir galėjo numatyti savo veiksmų sukeltamus galimus padarinius. LAT šią veiką kvalifikavo pagal BK 129 str. 1 dalį (LAT, 2016, 2K-7-193-895/2016). Šioje byloje priimami sprendimai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, leidžia išvelgti priežastinio ryšio nustatymo ypatumų. Vienas jų yra tai kad teismas priimdamas sprendimus atsižvelgia į tai kaip kaltinamasis suvokia savo veiksmų pasekmes, galimą sukeltamų padarinių atsiradimą.

Tuo tarpu, kitoje LAT byloje yra teigiama, kad *„tais atvejais, kai dėl smūgio į galvą nukentėjusysis griūna ir atsitrenkia galva į grindinį, paprastai pripažįstama, kad galvos traumos gavimas yra tarpinė, bet dėsninga grandis tarp smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties“*. Priežastinis ryšys šioje byloje buvo nustatomas vertinant įrodymus ir nustatant loginę priežasčių seką, siekiant nustatyti: *„ar yra ryšys tarp nustatytos kaltininko veikos ir padarinių, kokie reiškiniai lemia nukentėjusio žmogaus mirtį, ar jie objektyviai ir dėsningai išplaukia iš neteisėtos veikos“*. Šioje byloje buvo nustatyta, kad nukentėjusiojo mirtį lėmė ne kaltinamojo veiksmais sukelti sužalojimai, bet galvos sužalojimai kurie atsirado nukentėjusiam nugriuvus po kaltininko suduoto smūgio ir galva atsitrenkus į kietą grindinį. Kadangi kaltinamojo suduoti smūgiai yra priežastis kodėl asmuo su galva atsitrenkė į kietą dangą bei kaltinamajam esant protinga, mažtančia asmenybe, kuri galėjo ir turėjo suvokti savo veiksmų pasekmes, asmens veika buvo kvalifikuota pagal BK 129 str. 1 dalį. *Pabrėžtina, tai kad nukentėjusysis buvo nerūpestingas savo sveikatos atžvilgiu, nes asmuo atsisakė medicininės pagalbos po griuvimo, po nelaimingo įvykio toliau vartojo alkoholį ir turėjo kitų sveikatos sutrikimų (sirgo kepenų riebaline distrofija), kas tik sukelia intensyvesnę kraujavimą* (LAT, 2020, 2K-153-511/2020). Šioje byloje išryškėja kitas svarbus priežastinio ryšio nustatymo ypatumas, pasireiškiantis tuo, kad nukentėjusiojo sveikatos būklė nebūtinai nutrauks priežastinio ryšio grandinę.

Priežastinis ryšio nustatymas yra kompleksiškas net smurto atvejais, kur sukelta žala atrodo savaime suvokiama. Tačiau profesorė Iona Laurinaitytė teigia, kad agresyvus elgesys atsiranda ne tik nemėgstamai žmonių grupei (tai rodo smurto artimoje aplinkoje atvejai), ar esant neigiamoms nuostatom, ar išgyvenimam. Kartais užtenka intensyvių emocijų smurtiniams atvejams atsirasti, todėl motyvai bei neigiamos nuostatos nėra būtina šių atvejų priežastinio ryšio dalis. Profesorė pabrėžia, kad didesniu agresyvumu pasižymintys asmenys yra labiau linkę į provokacijas atsakyti agresyviu elgesiu. (Laurinaitytė ir kt., 2017, p. 13-30). Neretu atveju, didesnę asmens agresyvumą lemia psichotropinių medžiagų ar alkoholio vartojimas. LAT 2019 m. spalio 29 d. byloje Nr.

2K-241-788/2019 analizavo situacija, kurioje asmuo nuteistas už tai, kad kartu su kitais dvejais asmenimis tyčia nužudė žmogų. Tiriamojoje byloje, apžvelgiant bylos aplinkybes nustatyta, kad bylos dalyviai tiek kaltinamieji, tiek nukentėjusysis buvo apsvaigę nuo alkoholio, o visas konfliktas išsivystė dėl to kad nukentėjusysis apsišlapimo. Kaltinamieji veikiant bendrininku grupe sudavė nukentėjusiajam ne mažiau kaip septynis smūgius į galvą, du smūgius kojomis į krūtinę. Teisme nustatyta, kad būtent „*I galvą suduoti smūgiai (bet kuris iš jų galėjo būti lemiamas) sukėlė kraujo išsiliejimą po kietuoju galvos smegenų dangalu virš dešinio galvos smegenų pusrutulio, galvos smegenų suspaudimą ir pabrinkimą*“ dėl kurio nukentėjusysis mirė. Šioje byloje nustatinėjant priežastinį ryšį, teismas teigia, kad „*nustatyti septyni galvos sužalojimai tiek kartu, tiek atskirai atitinka sunkų sveikatos sutrikdymo mastą, kadangi tarp jų ir mirtį lėmusio kraujo išsiliejimo po kietuoju galvos smegenų dangalu yra galimas tiesioginis priežastinis ryšys.*“ (LAT, 2019, Nr. 2K-241-788/2019). Taigi, šioje byloje galime pastebėti, kad nusikalstamos veikos vykdymas kaip bendrininkų grupei, neturi įtakos pačiai priežastinio ryšio nustatymo metodikai, kuri išlieka tokia pati ir konstatuoja būtina padarinių atsiradimo priežastį, šiuo atveju suduotus smūgius, kuri atsiranda tiesioginiu priežastinio ryšio pagrindu.

Kitoje LAT 2019 m. balandžio 25 d. nutartyje Nr. 2K-78-511/2019, teismas analizuoja bylą, kurioje kaltinamasis yra chirurgas, savo veiksmis – operuodamas, netinkamai atliko chirurginę intervenciją, ko pasėkoje buvo pažeista nukentėjusiojo išorinė klubinė vena ir dėl to nukentėjusysis mirė dėl prasidėjusio vidinio kraujavimo. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai šioje byloje pasireiškia tuo kad norint tiksliai nustatyti mirties priežastį yra pasitelkiami specialų žinių reikalaujantys tyrimai, specialistų bei ekspertų paaiškinimai, operacijos įvykių seka. LAT konstatavo, kad „*teismai, spręsdami M. Ž. baudžiamosios atsakomybės klausimą pagal BK 132 straipsnio 1 dalį, netinkamai atskleidė objektyviuosius šios nusikalstamos veikos požymius – tiek pačią veiką, tiek priežastinį ryšį, jų nustatymą grindė hipotetinėmis prielaidomis. Atlikus specialiųjų žinių reikalaujančius tyrimus, nebuvo nustatyta mirtį sukėlusį priežastis, taip pat kairiosios išorinės klubo venos pažeidimo faktas.*“ Teismas pabrėžia, kad „*kvalifikuojant veiką pagal BK 132 straipsnį, būtina nustatyti tiek asmens kaltę, tiek priežastinį ryšį tarp veikos ir kilusių padarinių <...> Byloje nebuvo neginčijamai nustatyta, kad tarp gydytojo M. Ž. veiksmų<...> ir padarinių, t. y. paciento M. V. mirties, yra teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, t. y. būtinasis objektyviosios nusikaltimo sudėties požymis, juo labiau nenustatyta ir šio asmens kaltė. Iš specialistų išvadų ir ekspertizės akto bei specialistų paaiškinimų matyti, kad M. Ž. pirmosios operacijos metu*

nepažeidė kraujagyslės – kairiosios išorinės klubo venos, M. V. nukraujavimo šaltinis nebuvo nustatytas, o nenustačius konkrečios ir neabejotinos priežasties, negalima daryti išvadų dėl asmens mirties ir M. Ž. veiksmų (neveikimo) priežastinio ryšio buvimo“ (LAT, 2019, Nr. 2K-78-511/2019). Tokia LAT praktika tik antrina priežastinio ryšio nustatymo taikytinoms taisyklėms ir iš jų kildinamiems priežastinio ryšio nustatymo ypatumams. Autoriaus nuomone tokia LAT bylos nutartis yra viena iš pavyzdžių, kaip Lietuvos baudžiamojoje teisėje būtų galima apibrėžti priežastinio ryšio sampratą.

2.4.2. Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai kitų norminių teisės aktų spektre

Teisėje nėra įmanoma išvengti skirtingų normų susidūrimų, kurių pasėkoje išryškėja dar kitokie priežastinio ryšio nustatymo ypatumai. To pavyzdys LAT2020 m. vasario 13 d. nutartis byloje 2K-7-628/2020. Šioje byloje, valstybės tarnautojui prilygintinas asmuo netinkamai atliko savo pareigas, nes pažeidė teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles (tuo metu galiojusias kelių eismo taisyklės) ir taip dėl neatsargumo atėmė gyvybę kitam žmogui: išvažiavo su dviem mažamečiais ugdytiniais į kelią, kuriame viena iš mažamečių, prasilenkdamas su priešpriešais atvažiuojančia sunkiasvore autotransporto priemone, griuvo kelio važiuojamojoje dalyje ir automobilio galiniais ratais buvo pervaziuota per galvą, tokiu būdu buvo mirtinai sužalota. Teismas šioje byloje konstatavo, kad tarp asmens ir kilusių padarinių yra dėsningas priežastinis ryšys, o neatsargi kaltės forma pasireiškė nusikalstamu nerūpestingumu. Teismas pabrėžia, kad bylose susijusiose su neatsargiu gyvybės atėmimu *„priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar asmens padarytas teisės aktų nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis“ (LAT, 2020, Nr. 2K-7-628/2020). Tokiai išvadai antrina ir prokuratorė Ieva Truncienė, kuri teigia, kad „teismų praktikoje nenustačius tiesioginio priežastinio ryšio tarp kelių eismo saugumo ar kelių transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo bei eismo įvykio, paprastai konstatuojama, kad priežastinio ryšio apskritai nėra, arba, esant tam tikroms aplinkybėms, yra tik netiesioginis priežastinis ryšys“ (Truncienė, 2005, p. 106). Taip pat, teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad *„turi būti įvertinami ne tik asmens padaryti teisės aktų nustatyti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai, bet ir kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės**

padariniams atsirasti“ (LAT, 2020, Nr. 2K-7-628/2020). Šios bylos nutartimi galime pastebėti kitą priežastinio ryšio nustatymo ypatumą – būtinojo priežastinio ryšio nustatymą ir sudėtingo priežastinio ryšio nustatymą. Tik nustačius būtinąjį priežastinį ryšį, asmenį galime traukti baudžiamojon atsakomybėn, tad jo nustatymas yra vienas esminių nusikalstamos veikos sudėties požymis. Tuo tarpu priežastinio ryšio, kaip sudėtingo priežastinio ryšio nustatymas leidžia tikslingiau analizuoti priežastinio ryšio loginėje sekoje nustatomas aplinkybes ir atkreipia dėmesį į tai kaip svarbu yra apžvelgti visas konkrečiame atvejyje egzistuojančias aplinkybes.

Kitoje, LAT byloje, yra atkreipiamas dėmesys į kitą priežastinio ryšio nustatymo ypatumą – kaltę, kaip privaloma nustatyti nusikalstamos veikos sudėties požymį. Tai kyla iš LAT 2019 m. lapkričio 19 d. nutarties byloje Nr. 2K-276-458/2019. Šioje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 281 str. 3 dalį už tai kad pažeisdamas kelių eismo taisykles susidūrė su dviratininku. Šio eismo įvykio metu dviratininkui buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Byloje nustatyta, kad *„spręsdamas priežastinio ryšio tarp veikos ir pasekmių klausimą, pirmosios instancijos teismas ne tik rėmėsi ekspertizės akto išvadomis, bet taip pat vertino eismo įvykyje dalyvavusių nukentėjusiojo, kaltinamojo, liudytojų ir eksperto parodymus bei rašytinę bylos medžiagą. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs bylos įrodymų visetą, konstatavo, kad eismo įvykio, kurio metu buvo sunkiai sužalotas dviratininkas J. B., kilimą nulėmė būtent R. K. veiksmai*“. Teismas pabrėžia, kad *„R. K. veiksmai techniniu požiūriu buvo pagrindinė šio eismo įvykio kilimo sąlyga, tarp jos – dėl neatsargumo padaryto KET 157 punkto pažeidimo – ir kilusių padarinių konstatuotas tiesioginis priežastinis ryšys, o kilę padariniai nebuvo atsitiktiniai. Vadinasi, jeigu nuteistasis nebūtų pažeidęs KET nustatytų reikalavimų, jis būtų išvengęs susidūrimo su dviratininku ir eismo įvykis kartu su kilusiais padariniiais nebūtų įvykęs*.“ Analizuojant visas su įvykių susijusias aplinkybes teismas gilinosi į jas pasitelkdamas įvairias ekspertizes, liudijimais, bet reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pats LR BK 281 str. sukuria imperatyvia nuostatą nustatyti asmens kaltę. Tai pažymį ir LAT, kuris teigia, kad *„net ir nustačius KET pažeidimą ir jo priežastinį ryšį su eismo įvykiu bei padaryta žala kitam asmeniui, veikai kvalifikuoti pagal BK 281 straipsnį turi būti nustatyta ir eismo įvykį sukėlusio asmens neatsargi kaltė (nusikalstamas pasitikėjimas arba nusikalstamas nerūpestingumas)*“ (LAT, 2019, Nr. 2K-276-458/2019). Taigi, galime pastebėti, kad bylose susijusiose su nusikalstamomis veikomis nesilaikant ar kitaip pažeidžiant kelių eismo taisykles, išsiskiria ne tik kaltės nustatymo imperatyvumo ypatumas, bet ir tai, kad šio tipo bylų aplinkybių vertinimui reikalinga pasitelkti daugiau

aplinkybes patvirtinančių dokumentų nei tik liudytojų parodymų. Tokią susiklosčiusią eismo įvykių bylų nagrinėjimo taisyklę antrina ir kita LAT nutartis, priimta 2019 m. lapkričio 26 d., kuri teigia, kad „*sprendžiant eismo įvykio priežasties klausimą, turi būti nustatoma ir įvertinama tiek žuvusiojo elgesys, tiek jam kliūtį sudariusio vairuotojo (šiuo atveju – nuteistojo) veiksmų atitiktis KET reikalavimams, taip pat kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės įvykiui*“ (LAT, 2019, Nr. 2K-279-697/2019).

Kitoje LAT byloje Nr.2K-191-511/2019 dėl eismo kelių taisyklių pažeidimo, LAT taip pat pabrėžia visų su įvykių susijusių aplinkybių ištyrimo svarbą. Šioje byloje teismas teigia, kad „*pirmosios instancijos teismo išvada dėl pagrindinės eismo įvykio priežasties – R. R. padarė KET 9, 117, 126 punktų pažeidimus – nepagrįsta, neatitinkanti bylos aplinkybių, padaryta byloje ištirtus įrodymus įvertinus pažeidžiant BPK 20 straipsnio 5 dalį, be to, įrodymai vertinti selektyviai (nevertinti R. R. ir liudytojo E. Č. parodymai, vadovautasi tik nukentėjusiojo ir liudytojo P. V. parodymais, kuriuos apeliacinės instancijos teismas pripažino nenuosekliais dėl juose esančių nesutapimų apie įvykio aplinkybes), neatsižvelgta į įrodymų ir jais nustatytų bylos aplinkybių visumą*“ (LAT, 2019, Nr.2K-191-511/2019).

Autoriaus nuomone, analizuojant atskirų kategorijų bylas atsiranda vis naujos problemos, iššūkiai, kuriuos reikia teisiškai apibrėžti, jais vadovaujantis nustatyti priežastinį ryšį. Ne išimtis yra priežastinio ryšio nustatymas nusikaltimų aplinkai ir žmogui srityje. 2015 metais *Harward Law Review* išleido straipsnį „*Causation in Environmental Law*“, kuriame aptaria priežastinio ryšio nustatymo proceso kompleksiskumą aplinkos apsaugos įstatymų ribose, nes konkrečiais nusikalstamos veikos atvejais reikia įrodyti ne tik specifinę žalą, kuri yra nagrinėjama individualiuose bylose, bet ir bendra tiriamo dalyko žalą ir įvertinti ar tas priežastinis ryšys nėra lemiamas daugiau faktorių. Straipsnyje yra analizuojami atvejai, kai toksinų išmetimas į aplinką gali lemti sveikatos sužalojimus, kaip pesticidai nutekantys į geriamąjį vandenį, išmetamosios dujos į orą gali apnuodyti asmens organizmą. Konkrečiais atvejais nedidelis toksiškų medžiagų išmetimas gali nesukelti jokios žalos, bet tam tikrais atvejais, kai dėl papildomų aplinkybių, toksiškų medžiagų gali būti išmeta daug daugiau, pavyzdžiui: ūkininkai panaudojo per didelį kiekį pesticidų ir jų perteklius sutekėjo į upę, gal pesticidų kompanijos padarė broką ir taip toliau.

Kalbant apie nusikaltimus susijusius su narkotinių medžiagų disponavimu yra tikslinga atkreipti dėmesį į Lietuvos Apeliacinio teismo praktiką. Lietuvos Apeliacinis

teismas yra konstatavęs, kad narkotinių medžiagų vartojimas ir perdozavimas yra vartojusio asmens atsakomybė, o ne narkotines medžiagas platinusių asmenų. Tai galime įžvelgti Lietuvos Apeliacinio teismo 2010 m. birželio 28 d. nuosprendyje Nr. 1A-56/2010, kuriame teigiama, kad „<...> nors V. K. mirė dėl suvartotų trijų „Ekstazi“ tablečių, kurias išplatino M. B., poveikio, tačiau ši M. B. veika, t. y. narkotinės medžiagos – „Ekstazi“ tablečių platinimas, neturi tiesioginio priežastinio ryšio su kilusiais padariniais – V. K. mirtimi, todėl negali būti kvalifikuojama kaip neatsargus gyvybės atėmimas pagal BK 132 straipsnį“. Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad „kvalifikuojant veiką pagal šį straipsnį (BK 132 straipsnį – aut. past.) būtina nustatyti: <...> kad būtent kaltininko veika buvo nukentėjusiojo mirties priežastis, t. y. kad tarp kaltininko veikos ir kilusių padarinių yra teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, nes šie padariniai buvo dėsningas kaltininko veikos rezultatas“ (Lietuvos Apeliacinis teismas, 2010, Nr. 1A-56/2010). Tuo vadovaudamasis teismas analizuodamas situaciją priežastingumo grandinėje nustatė, kad nukentėjusysis mirė nuo savo paties sprendimo – vartoti narkotines medžiagas. Įdomu tai, kad jei spręsdami šia byla vadovautumėmės pirminės ekvivalentinės faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytina teorijos ištakomis, tada nustatytumėme ilgesnę priežastingumo grandinę ir pagal ją atsakytų ir narkotines medžiagas disponavę, ir narkotines medžiagas gamine asmenys. Autoriaus nuomone, toks Lietuvos Apeliacinio teismo sprendimas yra teisingas, juo yra užtikrinamas teisingumo principo įgyvendinimas, nes kiekvienas asmuo turėtų atsakyti tik už tuos veiksmus, už kuriuos pats yra atsakingas ar prisidėjęs. Taigi, remiantis šia byla galime pastebėti loginio priežastingumo grandinės ypatumo nustatinėjant priežastinį ryšį svarbą, kuri lemia, kad baudžiamoji atsakomybė atitiktų teisingos bausmės kriterijus.

Autoriaus nuomone neapibrėžti priežastinio ryšio nagrinėjimo kriterijai palieka daug asmeninės interpretacijos teismo posėdžio metu, todėl priežastinio ryšio nustatymui įtaką gali daryti ir nusikaltusio asmens lytis, rasė, amžius bei kiti veiksniai, priklausantys nuo šališko požiūrio. Profesorius Jeffrey T. Ulmer savo meta analizės straipsnyje pabrėžė, kad paskutiniu laikotarpiu stebint Jungtinių Amerikos Valstijų teismų priimamus sprendimus yra pastebima tendencija, kad asmenų rasė ir kilmė smarkiai daro įtaką teismo sprendimuose parenkant bausmes. Tai itin pastebima smulkesnėse nusikalstamosiose veikose ar bylose susijusiose su nusikalstamomis veikomis dėl narkotinių medžiagų platinimo, disponavimo, vartojimo ir kita. Pastebėta, kad už tas pačias nusikaltimas veikas juodaodžiai ir lotynų amerikiečio kilmės asmenys sulaukia griežtesnių bausmių. Padaryta išvada, kad socialinis statusas veikia skirtingų grupių priežastinio ryšio

nustatymą ir vertinimą už tuos pačius nusikaltimus, kadangi keičiasi konteksto vertinimas (Ulmer, 2012, p. 2, 39-40). Nepaisant to, tam tikrą priežastinio ryšio apibrėžimą galime sutikti teismų praktikoje. LAT 2019 m. birželio 11 d. byloje Nr. 2K-141-976/2019, teigia, kad *„rėmimasis išimtinai teismo ekspertizės akte nurodytomis aplinkybėmis yra nepakankamas pagrindas konstatuoti teisinį priežastinį ryšį“* (LAT, 2019, Nr. 2K-141-976/2019). Tokios LAT formuojamos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės sukuria imperatyvų nurodymą kitų instancijų teismams sprendžiant priežastinio ryšio nustatymo klausimus apžvelgti visas su byla susijusias aplinkybes.

Apibendrinant galime teigti, kad net bylos, kurios pagal BK orientuojasi į tuos pačius baudžiamajame įstatyme numatytus kylančius padarinius – nusikaltimus žmogaus gyvybei ir sveikatai, savo turiniu gali būti labai įvairialypės. Bet priežastinio ryšio nustatymo kontekste išlieka tie patys svarbiausi ypatumai: priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas, kaltinamojo sugebėjimas suvokti savo veiksmų sukeltus padarinius, loginė priežastingumo seka.

IŠVADOS

1. Priežastinio ryšio sąvokos aiškinimas baudžiamojoje teisėje itin skiriasi nuo kitų moksle, filosofijoje sutinkamų apibrėžimų. Baudžiamojoje teisėje priežastinio ryšio sąvoka įvardijama, kaip nusikalstamos veikos ar neveikimo ir padarinių, įvardintų baudžiamajame įstatyme, atsiradimo ryšys, kai tam tikri konkretūs asmens veiksmai yra laikomi atsiradusių padarinių priežastimi. Priežastinis ryšys yra objektyvusis nusikalstamos sudėties požymis. Priežastinio ryšio nustatymas susideda iš dviejų etapų: faktinio priežastinio ryšio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo. Lietuvoje nustatinėjant faktinį priežastinį ryšį yra nustatinėjama būtinoji padarinių kilimo sąlyga, kuri atitinka *conditio sine qua non* taisyklę. Nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį yra pasitelkiama adekvataus priežastinio ryšio teorija.
2. Ne tik skirtingų teisės tradicijų valstybės, bet ir vienos teisės tradicijos šalininkės savo praktikoje naudoja skirtingas priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinas teorijas. To nepaisant ir atsižvelgiant į skirtingų valstybių taikytina priežastinio ryšio teorijų įvairovę, galime teigti, kad tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės tradicijų šalyse priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos yra panašios ir iš esmės skiriasi ne priežastinio ryšio nustatymo etapų seka, bet pačių priežastinio ryšio nustatymo etapų turiniu.
3. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumu laikytina tai, kad priežastinio ryšio nustatymo metodika susideda iš būtinosios padarinių sąlygos nustatymo ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo. Tik būtinasis priežastinis ryšys turi teisinę galią. O nustatymas ar priežastinis ryšys tiesioginis ar sudėtingas padeda parinkti tinkamą teoriją tolimesniam priežastinio ryšio analizavimui konkrečioje situacijoje ir nustatymui.
4. Teismų praktikoje išryškėja priežastinio ryšio neapibrėžtumo problema. Atskirų kategorijų bylose, dėmesys yra atkreipiamas į skirtingus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus. Nusikalstamosiose veikose susijusiose su asmens gyvybę, sveikata, dėmesys yra atkreipiamas į tai ar kaltinamasis galėjo suvokti savo veiksmų galimus sukeltus padarinius. Nusikaltimuose, kuriuose išryškėja sudėtingas priežastinis ryšys – skirtingų teisės aktų susikirtimas, dėmesys labiau kreipiamas į loginę priežastingumo grandinę analizuojant kiekvieną konkrečios situacijos aplinkybę ir siekiant nustatyti, kuris iš aplinkybių yra lemiamas padarinių atsiradimo sąlyga.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Nacionaliniai teisės aktai

- 1.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
- 1.1.2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

2. Specialioji literatūra

- 2.1. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. (2003). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas.
- 2.2. Bielinis A. (2007). *Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamajoje teisėje: lyginamoji analizė*. Teisinės problemos.
- 2.3. Bikelis S. (2007). *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje*. Vilnius: Daktaro disertacija.
- 2.4. Cheung B. Y., Heine S. J. (2015). *The double-edged sword of genetic accounts of criminality: Casual attributions from genetic ascriptions affect legal decision making*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(12), 1723-1738.
- 2.5. Colvin E. (1989), *Causation in Criminal Law*. Bond University.
- 2.6. Čiočys P. A. (2002). *Teisės pagrindai*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija.
- 2.7. Elliot C. (2001) *French criminal law*. Routledge.
- 2.8. Glanville W. (1983) *Textbook of Criminal Law*. London: Stevens and sons.
- 2.9. Hartkamp A., Hesselink M., Hondius E. et al. (2004). *Towards a European Civil Code*. Kluwer Law International.
- 2.10. Hulswit M. *A short history of causation*.
- 2.11. Keiler J. (2013). *Actus reus and participation in Europe criminal law*. Cambridge: Intersentia.
- 2.12. Laurinaitytė I., Laurinavičius A. ir kt. (2017). *Nuteistųjų asmenybės charakteristikos ir smurto rizika: vertinimo galimybės ir problemos*. Vilnius: VU leidykla.
- 2.13. Melton G. B., Petrila J. et al. (2017). *Psychological evaluations for the courts: A handbook for mental health professionals and lawyers*. Guilford Publications.
- 2.14. Mikelėnas V. (1995). *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia.
- 2.15. Myers A. M. (1980). *Social Contexts and Attributions of Criminal Responsibility*. *Social Psychology Quarterly*, American Sociological Association.

- 2.16. Pavilionis ir kt. (2003). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas.
- 2.17. Piesliakas V. (2009). *Lietuvos baudžiamoji teisė. I knyga. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia.
- 2.18. Piesliakas V. (2006). *Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje*. Vilnius: Jurisprudencija.
- 2.19. Pradel J. (2001). *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas.
- 2.20. Puppe I. (2016). *The concept of Causation in the Law*.
- 2.21. Ryu P. K. (1958). *Causation in Criminal Law*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Law Review.
- 2.22. Rozenbergienė E. (2014). *Probleminiai priežastinio ryšio nustatymo aspektai nagrinėjant eismo saugumo pažeidimų bylas*. Teisinė apžvalga
- 2.23. Saukalas E. (2009). *Priežastinio ryšio turto draudimo teisiniuose santykiuose taikymo teismų praktikoje aspektai*. Mykolo Riomerio Universitetas.
- 2.24. Urbšytė U., (2019). *Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje*. Teisės apžvalga.
- 2.25. Ulmer J. T. (2012). *Recent developments and new directions in sentencing research*. Justice Quarterly, 29(1), 1-40.
- 2.26. Tamošaitis A., Kairys J. (1938). *Hamurabio įstatymas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto teisių fakulteto leidinys.
- 2.27. Truncienė I. (2005). *Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas ir jo baudžiamasis teisinis vertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- 2.28. Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. (2001). *Pirmasis Lietuvos Statutas 1529 m.* Vilnius: Vaga.
- 2.29. Wessels J. (2003). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius: Eugrimas.
- 2.30. Winiger B., Kiozol H., Koch B. A., Zimmermann R. (2007). *Digest of European Tort Law. Volume 1: Essential Cases on Natural Causation*. Wien: Springer-Verlag.
- 2.31. Zimmermann R. (1996). *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford.
- 2.32. Žalnieriūnas L. (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija. Vilnius.
- 2.33. Žalnieriūnas L. (2018). *Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema*. Jurisprudencija.

- 2.34. Žalnieriūnas L. (2016). *Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose*. Jurisprudencija.

3. Teismų praktika

3.1. Tarptautinių teismų praktika:

- 3.1.1. Kalifornijos Aukščiausiojo teismo 1897 m. gegužės 27 d. nutartis byloje *People v. Lewis*.

3.2. Nacionalinių teismų praktika:

- 3.2.1. Lietuvos Apeliacinio teismo 2010 m. birželio 28 d. nuosprendis byloje Nr. 1A-56/2010,

3.2.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika:

- 3.2.2.1. 2020 m. birželio 30 d. nutartis byloje Nr. 2K-1530511/2020,
3.2.2.2. 2020 m. vasario 13 d. nutartis byloje Nr. 2K-7-628/2020,
3.2.2.3. 2019 m. lapkričio 26 d. nutartis byloje Nr. 2K-279-697/2019,
3.2.2.4. 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis byloje Nr. 2K-276-458/2019,
3.2.2.5. 2019 m. spalio 29 d. nutartis byloje Nr. 2K-241-788/2019,
3.2.2.6. 2019 m. birželio 27 d. nutartis byloje Nr. 2K-191-511/2019,
3.2.2.7. 2019 m. birželio 11 d. nutartis byloje Nr. 2K-141-976/2019,
3.2.2.8. 2019 m. balandžio 25 d. nutartis byloje Nr. 2K-78-511/2019,
3.2.2.9. 2018 m. spalio 16 d. nutartis byloje Nr. 2K-262-303/2018,
3.2.2.10. 2018 m. sausio 9 d. nutartis byloje Nr. 2K-57-697/2018,
3.2.2.11. 2017 m. gegužės 18 d. nutartis byloje Nr. 2K-126-693/2017,
3.2.2.12. 2016 m. gegužės 3 d. nutartis byloje Nr. 2K-157-895/2016,
3.2.2.13. 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis byloje Nr. 2K-7-193-895/2016.

- 3.2.3. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 11 d. nutartis byloje Nr. 1A-623-574/2019.

4. Papildoma literatūra

- 4.1. harvardlawreview.org *Causation in Environmental Law* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://harvardlawreview.org/print/vol-128/causation-in-environmental-law/> [Žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.]
- 4.2. law.cornell.edu *Model Penal Code (MPC)* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.law.cornell.edu/wex/model_penal_code_mpc [Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d.]
- 4.3. law.cornell.edu *U.S. Code: Title 18* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18> [Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d.]

- 4.4. law.justia.com *2014 New Jersey Revised Statutes Title 2C - THE NEW JERSEY CODE OF CRIMINAL JUSTICE Section 2C:2-3 - Causal relationship between conduct and result; divergence between result designed, contemplated or risked and actual result*[interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://law.justia.com/codes/new-jersey/2014/title-2c/section-2c-2-3> [Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d.]
- 4.5. opencasebook.org *MPC 2.03 Causal Relationship Between Conduct and Result; Divergence Between Result Designed or Contemplated and Actual Result or Between Probable and Actual Result* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://opencasebook.org/casebooks/3185-tanaka-criminal-law-casebook/resources/8.1.2-mpc-203-causal-relationship-between-conduct-and-result-divergence-between-result-designed-or-contemplated-and-actual-result-or-between-probable-and-actual-result/> [Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d.]
- 4.6. *Šventasis Raštas*. Kaunas: Katalikų pasaulis, 1998.
- 4.7. vle.lt *Priežastis* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/priezastis/> [Žiūrėta 2023 m. sausio 24 d.]
- 4.8. vle.lt *Priežastingumas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/priezastingumas/> [Žiūrėta 2023 m. sausio 24 d.]
- 4.9. vle.lt *Penkiaknygė* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/penkiaknyge/> [Žiūrėta 2023 m. sausio 28 d.]
- 4.10. openstax.org *Types of Legal Systems around the World* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://openstax.org/books/introduction-political-science/pages/11-3-types-of-legal-systems-around-the-world> [Žiūrėta 2023 m. kovo 28 d.]

SANTRAUKA

Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje

Irma Vilutytė

Priežastinis ryšys nuo neatmenamų laikų skirtingose mokslo disciplinose diskutuotinas reiškiny. Priežastinis ryšys, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymis sutinkamas teisės dokumentuose, kurių kilmė siekia XVIII a. pr. m. e. Todėl norint geriau suprasti jo reikšmę baudžiamosios teisės srityje, šiame darbe yra gilinamasi į priežastinio ryšio sampratą, raidą įvairiais istoriniais laikotarpiais skirtingose mokslo šakose, taip galiausiai prieinant prie priežastinio ryšio sąvokos supratimo šių dienų baudžiamosios teisės kontekste. Tam kad suprasti šio reiškinių esmę analizuojamos priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinos teorijos bei priežastinis ryšis, kaip nusikalstamos veikos sudėties požymis.

Remiantis teisės mokslininkų, teisininkų, profesorių moksliniais darbais apie priežastinį ryšį yra analizuojama priežastinio ryšio nustatymo metodika teisės doktrinoje, taip pat, ir Lietuvoje bei kitose kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijų valstybėse. Darbe yra aptariama ir palyginama kokia yra priežastinio ryšio nustatymo metodika ir priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Lietuvos teismų praktika išskiria du etapus priežastinio ryšio nustatymo metodikoje: 1) būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymo, 2) priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo. Analizuojant priežastinio ryšio nustatymo metodiką doktrinoje ir teismų praktikoje siekiama išvelgti ir aptarti priežastinio ryšio nustatymo ypatumus. Pasitelkiant atskirų kategorijų bylas, atkreipiamas dėmesys kokie priežastinio ryšio nustatymo ypatumai konkrečioje byloje yra reikšmingesni už kitas byloje vyraujančias aplinkybes.

SUMMARY

Peculiarities of Determining Causality in Lithuanian Court Practice

Irma Vilutytė

Causality has been a debatable phenomenon in different scientific disciplines since time immemorial. Causal relationship, as an element of the composition of a criminal act, is found in legal documents, the origin of which goes back to the 18th century. before our era. Therefore, in order to better understand its significance in the field of criminal law, this paper delves into the concept of causation, its development in various historical periods in different branches of science, thus finally reaching the understanding of the concept of causation in the context of today's criminal law. In order to understand the essence of this phenomenon, the theories applicable to determine the causal relationship are analysed.

Based on the scientific works of legal scholars, lawyers, and professors on causation, the methodology of determining causation in legal doctrine is analysed, as well as in Lithuania and other countries with continental and common law traditions. The work discusses and compares the methodology of determining causality and the peculiarities of determining causality in Lithuania, Germany, France, the United Kingdom and the United States of America.

The practice of Lithuanian courts distinguishes two stages in order to determine causal relationship: first step is to determine necessary conditions for the emergence of consequences and second step is to determine the nature of the causal relationship. Analysing the methodology of determining causation in the doctrine and judicial practice aims to see and discuss the peculiarities of determining causality. With the help of separate categories of cases, attention is drawn to which particularities of determining the causal relationship in a specific case are more significant than other circumstances prevailing in the case.